

Zaman Gazetesi Köşe Yazarlarının Bir Rol Değişim Göstergesi Olarak Bourdieu'cü Bağlamda Söylemsel Dönüşümleri (2011'den 2014'e)

Doç. Dr. İsmet PARLAK
Yrd. Doç. Dr. Nigar DEĞİRMENÇİ

pamukkale üniversitesi siyaset bilimi ve kamu yönetimi bölümü
ismetparlak74@gmail.com
ndegirmenci@pau.edu.tr

Abstract

Discursive Transformation of Zaman Newspaper Columnists as an Indication of Role Shift within the Context of Bourdieu

Media contents shaped by the dominant power, present important material for the analysis of political and social relations. In this study, Zaman Newspaper columnists' point of view about the journalists' arrests that took place in March 2011 and in December 2014 is examined by the help of Bourdieu's terminology (symbolic capital, field, habitus, doxa) that is used to analyse the impact of media and politics on each other. In this regard, discursive transformation in the articles is also questioned.

It has been revealed that Zaman Newspaper which acted as a "technician of opinion" with the aim of carrying and legitimizing the discourse of the political power during the 2011 arrests has changed its position. This is mainly due to the transformation occurred in the symbolic capital of the newspaper following the changes in its relationship with the government. Furthermore, it has been demonstrated that the newspaper deprived of its doxosophus identity has started to question the doxa which it undisputedly accepted until then and to hold the opposition side.

keywords: doxa, technician of opinion, habitus, Zaman newspaper, democracy

Résumé

Les transformations discursives des chroniqueurs du quotidien « Zaman » en tant qu'indicateurs de changement de rôle sous une approche bourdieusienne

Les contenus médiatiques modelés par le pouvoir dominant, représentent un matériel important pour l'analyse des relations politiques et sociales. Dans ce travail, nous examinons comment sont traitées les arrestations des journalistes qui ont eu lieu en mars 2011 et en décembre 2014 par les chroniqueurs du quotidien Zaman et les transformations discursives observées dans ce contexte, selon la terminologie bourdieusienne utilisée pour l'analyse des impacts médiatiques sur la politique et vice versa (le capital symbolique, le champ, habitus, doxa).

Selon les analyses réalisées, il est possible d'indiquer que le journal, qui avait agit comme s'il jouait un rôle de "technicien d'opinion" au cours des arrestations de 2011 et qui visait la diffusion et la légitimation des discours du pouvoir, se trouve désormais du côté de l'opposition en raison des nouvelles stratégies issues des transformations de ses relations avec le pouvoir et en raison de la résistance de son habitus; il est également possible d'observer que le journal commence à questionner la plupart des doxa acceptés jusque sans discussion.

mots-clés : doxa, technicien d'opinion, habitus, quotidien « Zaman », démocratie

Özet

Egemen olanın güdümünde şekillenen medya içerikleri, siyasal ve toplumsal ilişkilerin analizine önemli bir materyal sunar. Bu çalışmada, Bourdieu'nün medya ve siyaset alanlarının birbirleri üzerindeki etkisini analiz etmede kullandığı terminolojiden (simgesel sermaye, alan, habitus, doxa) yararlanarak, Mart 2011 ve Aralık 2014'te gerçekleşen gazeteci tutuklamalarının Zaman Gazetesi köşe yazıları özelinde nasıl değerlendirildiği ve bu bağlamda gerçekleşen söylemsel dönüşüm irdelenmiştir.

2011 tutuklamaları evresinde bir tür 'kanaat teknisyenliği' rolüyle hareket eden ve iktidarın söylemlerinin taşıyıcılığını ve meşrulaştırılmasını hedefleyen gazetenin, iktidarla olan ilişkileri dolayısıyla sembolik sermayesinde meydana gelen dönüşüm ve habitusundaki direnme ile ortaya çıkan yeni stratejiler nedeniyle muhalif alana savrulduğu; doxasophus kimliğinden yoksun kalan gazetenin, o güne kadar tartışmasız kabul ettiği pek çok doxa'yı sorgular hale geldiği ortaya konulmuştur.

anahtar kelimeler: doxa, kanaat teknisyenliği, habitus, Zaman gazetesi, demokrasi

Giriş

Toplumsal kanaatlerin, gündelik hayatın pratikleri dolayısıyla kontrol ve denetim altına alınması, iktidarın kendi ideolojik söylemlerini yeniden üretebilmesi adına elzemdir. Kanaatlerin kontrol ve denetlenmesi gereği, iktidar ve medya arasındaki ilişkiyi de kurar. Çünkü medya, kamuoyunda salınan kanaatleri şekillendiren, politik gündemdeki tartışmalara dair algı yaratan, 'toplumun sağduyusu'nu yönlendirerek mevcut düzenin meşruiyet temellerini inşa eden, muhalif hareketleri/sesleri olumsuzlayarak marjinalize eden, kısacası rıza üreten önemli bir güce sahiptir. Bu maksatla habere dönüşecek konuların seçiminden, ele alınan konuların hangi sınır ve kapsamda inceleneceğine, bilgilerin ne tür denetim süzgeçlerinden geçirilmesi gerektiğinden, vurgulanacak yerlerin ve üslubun nasıl düzenleneceğine kadar pek çok denetim aracı devreye girer. Böylece toplum, iktidarın sesi olmayı kabullenmiş medya kuruluşları dolayısıyla iktidarın türlü kurgusal anlatılarını içselleştirir. Medyanın egemen söylemin gücünü inşa etme ve yeniden üretmedeki bu rolü, "aralıksız, tuzağa düşürücü, içe işleme yoluyla gerçek bir inanç yaratan aşlamaya" (Bourdieu, 2002: 24) dayanır.¹ Öyle ki, kültürel üretim alanları bütünüyle gazetecilik alanının yapısal baskısına maruz olup, bu baskı, tüm alanlarda son derece eşdeğer ve sistemli etkiler uygular (Bourdieu 2000: 62).

Bourdieu (2000: 87), gazetecilik ve siyasal alanın aktörlerinin görünürde "rekabet ve mücadele ilişkisi"nde olsalar bile gazetecilik alanının, bizzat etkilediği siyasal alanla çevrildiğini; üstelik her iki alanın da doğrudan ve sıkı biçimde "pazarın ve halkoylaması yaptırımının baskısı altında" olduğunu da belirtir. Böylece siyasal iktidarın 'sesi olmayı kabullenmiş' ve buna 'direnen' medya ayrımı bile aslında egemen ile olan ilişkilerin kamufle edildiği bir tür simülasyonu andırır. Bu nedenle gazetecilik alanının baskı gücü, "siyasal alana yönelmiş olan edimcilerin" ya da "en büyük çoğunluğun talep ve beklentilerinin", kısacası 'egemen olanın' güdümünde şekillenir. Bizler de bu çalışma ile Bourdieu'nün medya ve siyaset alanlarının birbirleri üzerindeki etkisini analiz etmede kullandığı terminolojiden yararlanarak, Mart 2011 ve Aralık 2014'te gerçekleşen gazeteci tutuklamalarının Zaman Gazetesi köşe yazıları² özelinde nasıl değerlendirildiğini ve bu bağlamda gerçekleşen söylemsel dönüşümü irdelemeyi amaçlıyoruz. Çalışmanın temel amacı, 'OdaTV davası' kapsamında Ahmet Şık ve Nedim Şener'in tutuklandığı 2011 yılı ile Zaman Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ekrem Dumanlı ve Samanyolu Yayın Grubu Başkanı Hidayet Karaca'nın tutuklandığı 2014 yılında, konu ile ilgili köşe yazıları üzerinden Zaman Gazetesi'nin demokrasi, özgürlük, hukuk ve gazeteci tutuklamaları çerçevesinde değişen söylemlerinin siyasal iktidar-medya ilişkisi bağlamında açıklamasını yapmada 'Bourdieu terminolojisi ne kadar elverişlidir', 'bu terminolojinin bize sağladığı açıklamalar nasıl

1 Bourdieu bu konuda şu örneği verir: "Thatcherçılık Bayan Thatcher'dan doğmadı. Çok uzun bir süredir, çoğunluğu büyük gazetelerde sütun sahibi aydın topluluklar tarafından hazırlandı".

2 Köşe yazı ve yazarları ile ilgili olarak ayrıca bkz., İsmet Parlak-Yavuz Yıldırım, *Medya Aracılığıyla Siyasal Sınırlar Üretmek: Köşe Yazılarında CHP – AKP Karşıtlığının İnşası*, Dora Yayıncılık, 2014.

değerlendirilebilir’ ve ‘bu terminolojinin bize bıraktığı yeni sorular neler olabilir’ sorularının cevaplarını bulmaktır. Zira her iki tutuklama sürecinde de tartışmaların ana eksenini “basın/medya özgürlüğü” ile “demokrasi” retoriği oluşturmuştur. Söylemsel farklılaşmayı incelemek amacıyla, söylem analizi tekniğine tabii tutulmak üzere, 18.02.2011–6.03.2011 tarihleri aralığında yayınlanmış olan 61 ayrı köşe/yorum yazısı ile 14.12.2014–14.01.2015 tarihleri arasında yayınlanmış olan 118 köşe/yorum yazısı seçilmiştir. Diğer bir deyişle, her iki tutuklama vakasında da gazete, birer aylık süreçlerde taranarak, konu ile ilgili bütün köşe yazıları araştırma kapsamına alınmıştır. Gazete’nin söylemsel kurgusundaki dönüşüm süreci karşılaştırmalı olarak izah edilirken; çalışmanın ana çerçevesi de Bourdieu’nün terminolojisinde³ önemli yeri olan “Simgesel Sermaye” (Symbolic Capital), “Eyleyici”/“Aktörler” (Agents)⁴, “Alan” (Champ), “Habitus”, “Doxa” kavramları etrafında tasarlanmıştır. 2011’den 2014’e uzanan süreçte yaşanan değişim –ayrıntılara daha sonra değinileceği üzere–, sadece gazetenin basın özgürlüğü ve benzeri konulardaki söyleminde değil, fakat aynı zamanda iktidarın gazeteye bakış açısında da önemli değişiklikler yaratmıştır.

Habitus Olgusu Üzerine

Literatüre Aristo tarafından kazandırılan *habitus* kavramını⁵ Thomas Aquinas, kişinin ‘eğitim ve çabalarıyla doğal kişiliği haline getirdiği erdemi’ anlamında kullanmıştır. Bourdieu’nün tanımlamasında ise habitus olgusu, sadece ‘eylem ve reaksiyonların üreticisi’ değil, fakat aynı zamanda ‘kişinin gelişim sürecinde içinde bulunduğu çevresel şartlara uyumun’ da bir sonucudur ve bu haliyle ‘kişinin sosyal pozisyonu’ ile ilişkilidir. Bu anlamda habitus, bireyi adapte olduğu şartlarda tutma eğilimindedir. Ancak bu şartların dramatik ve geri döndürülemez şekilde değişmesi halinde, bir dereceye kadar zorlayıcı ve travmatik şekilde yeniden bir uyum süreci gerçekleşir ve bu süreç sonunda bireyin yeni habitusu tanımlanmış olur (Lizardo 2012).

Bourdieu (1989: 14, 17), dünya görüşünü çerçeveleyen ‘algı, düşünce ve eylem tasarımları ile planları’ olarak tanımlanan *habitus* olgusunun, başkalarına yönelik *sempati* ya da *antipati* şeklinde deneyimlendiğinin altını çizer. Bu bağlamda habituslar aslında sosyal dünyanın yapılarının içselleştirilmesinin bir ürünü olarak değerlendirilir ve bu içselleştirmede bir değişim meydana gelmesi durumunda habitus da değişecektir. Nitekim kişisel olmayan ve yarı-otomatik bir

3 Bourdieu terminolojisinde önemli yeri olan “*medya entelektüelleri*” (media intellectuals) kavramı, bağlamı dolayısıyla çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Nitekim Bourdieu medya entelektüellerini ‘ekonomik çıkarlar karşılığında medyanın onanma ihtiyacını karşılayan, kötü bilinci yayan dar kapasiteli kişiler’ olarak açıklar. (Bourdieu, Questions de Sociologie, s.13-14’dan aktaran Köse, 2004, s. 31-32).

4 Çevirilere göre farklı kavramlarla karşılık bulmuş olan *agent*’in karşılığı olarak biz bu çalışmada ‘*aktör*’ kavramını seçtik

5 Aristo’nun kavramsallaştırmada Latince *habitus*, orijinal olarak Grekçe *hexis* yani belli bir pozisyona, duruma sahip olma anlamını taşıyordu.

olguların habitus, benzer süreçleri yaşayan bütün bireyler tarafından paylaşılır (Mouzelis 2010: 200). O halde "hem eylemlerin ürünü bir sistem planı" hem de "eylemlerin algı ve idrak sistemi" olarak habitusun işleyişi;

"(O)nun bütün ayrıntılarıyla geliştirildiği sosyal pozisyonu her iki boyutta da açığa çıkartır. Sonuçta habitus, sınıflandırmaya uygun, nesnel şekilde farklılaştırılmış eylemler ve temsiller üretir... Böylece habitus, yalnızca "kendi yerinin neresi olduğu duygusu" değil aynı zamanda "başkalarının yerinin neresi olduğu duygusu"nu⁶ da içermektedir" (Bourdieu, 1998: 19).

Peki, bir kişinin habitusu ile bir başkasının habitusu arasındaki farklılıklar neye göre ortaya çıkmaktadır? Bourdieu (1998: 17-19) bu noktada bir başka kavramsallaştırmadan yararlanır: sermaye (capital). Ekonomik sermaye (economic capital), kültürel sermaye (cultural capital), sosyal sermaye (social capital) ve simgesel/sembolik sermaye (symbolic capital)⁷, kaynakların dağılımına göre gerçekleşen en temel güçler olarak sıralanır: "toplumsal uzam (social space) üç temel boyut doğrultusunda düzenlenir: Birinci boyutta eyleyiciler [aktörler] (agents) tüm türleri kapsayan toplam sermayelerine göre dağılır. İkincisinde, bu sermayenin yapısına, yani ekonomik sermaye ve kültürel sermayenin toplam mal varlıkları içindeki payına göre; üçüncüsünde ise, sermayelerinin zaman içinde hacim ve yapı açısından evrimine göre" (Bourdieu, 2005: 30). O halde benzer sermayelere sahip kişilerin, en azından kâğıt üzerinde benzer habitusları olması gerektiği açıktır (Bourdieu 2014: 202).

Bir Habitus Olarak Cemaatçilik

Habitus, siyasal alanın şekillendirdiği yapı içerisinde var olan gazetecilik alanında yer edinmiş aktörlerin söylemsel değişimlerini açıklamak adına oldukça elverişli bir kavram olarak değerlendirilebilir. Dışsal toplumsal yapıların içselleştirilmesiyle ortaya çıkan habitus, belirli toplumsal ortam ve koşullardaki deneyimlere, dünyaya ve bu koşullarda edinilen bilgi ve kaynaklara yaklaşımı da derinden etkiler (Tatlıcan ve Çeğin 2010: 315). Bir cemaatin çıkar ilişkilerinin tersine dönmesi gibi "özel durumlarda insanlar, beklenmedik durumlarla başa çıkabilmek için (habitusla ilgili) temel kaynaklar bulmak zorundadırlar" (Tatlıcan ve Çeğin 2010: 316). "İnsanların içinde yaşadıkları koşulları üretme ve yeniden-üretme aracı" olması nedeniyle yaratıcı bir tarz sunan habitus, "kendi üretimimizin toplumsal koşullarını üretmemizi" sağlayan dönüştürücü bir makineyi andırır. Bu bağlamda en az çeyrek asırlık bir örgüt olduğu bilinen Gülen Cemaati'nin de sağlaya geldiği çıkar ilişkilerini yeniden üretecek ya da yeni çıkar kanalları yaratacak yeni stratejilere ihtiyaç duyacağı açıktır. Diğer yandan cemaatin

6 Bourdieu burada "sense of one's place" ve "sense of the place of others" kavramsallaştırmalarını kullanmıştır.

7 Simgesel sermaye, yasal olarak tanınmış ve algılanan çeşitli sermayeleri içerir. İyi/marka değer yaratmış bir üniversite diplomasına sahip olmak, bahsi geçen sermayenin en önemli örneklerinden biri olabilir.

oluşturduğu habitus, üyelerine belli bir tarzda davranış yatkınlıkları benimsetirken, dışlanma ve hatta şeytanlaştırılmaya varan ötekileştirilme pratikleri bu habitusa daha da sahip çıkılmasını beraberinde getirecektir. Tönnies'in (2000: 209) cemaat kültüründe baba otoritesinin ne kadar önemli bir yeri olduğunu açıkladığı cümlelere dikkat edildiğinde Fethullah Gülen'in, sayısal büyüklüğüne rağmen temelde bir *gemeinschaft* tarzı organizasyon olan Gülen cemaatindeki rolü daha iyi anlaşılacaktır:

"Baba otoritesi bütün Gemeinschaft-benzeri ilişkilerin prototipidir... Papa ünvanının bütün psikoposların ilk kilisesinde Roma Kilisesi'ndeki ruhani ağırlığının en yüksek noktasına çıkartılmış olması ve Doğu Kilisesi'nde özellikle yüksek rahiplere halk dilinde babalar (Popen) denmesi pek fazla şaşırtmaz. Aynı zamanda ruhani otoriteyle çoğu kez karıştırılan ve ondan daha az kutsanmış olmayan dünyevi ve siyasi otorite, bir ülkenin babası tabirinden en yalın haliyle dışa vurulduğu üzere kolaylıkla iyiliksever baba karakterine bürünür. Bununla beraber, baba otoritesi yaştan kaynaklanan otoritenin özel bir örneğidir ve yaşın saygınlık kazandırıcı niteliği en mükemmel bir biçimde kendisini baba otoritesinde dışa vurur. Bu, manevi âlemde dünyevi ve ruhani bakımdan senatörlüğe atfedilen üstünlüğü kolaylıkla izah eder."

Tönnies'den yaptığımız bu alıntı, hem dünyevi hem de ruhani tek iktidar olma hırsının geçici olarak bastırılmasıyla ortaya çıkan iki başlılığın sürdürülebilir bir durum olmadığını ve nihayetinde *Cemaat* ve *siyasal iktidar* arasında son dönemde belirginleşmiş olan çatışmanın eninde sonunda önlenemez bir hal alacağını biz açıklar. Öte yandan habitus aynı zamanda, "geçmiş tecrübelerle dayalı strateji-üretici bir ilkedir ve failere çeşitli görevleri yerine getirmek ve değişen durumların üstesinden gelebilmek için belirli bir mizaç ve eğilim kazandırır" (Tatlıcan ve Çeğin 2010: 364, 317). Bu mizaç ve eğilimler Cemaat'in 2014 tutuklamalarına kadar, giderek azalan bir oranda siyasal iktidarla işbirliğini gerektirmekteydi. Ancak Bourdieu'den (2000: 47-48) hareketle belirtmek gerekirse, "yapılanmış bir toplumsal uzam" olan habitus, içinde ezen ve ezilenleri barındıran, eşitsizlikçi bir "alan" ya da bir mücadele alanıdır ve bu evrende herkes,

"(B)aşkalarıyla sürdürdüğü rekabet içinde, elinde tuttuğu ve alan içindeki konumunu, dolayısıyla da izleyeceği stratejileri tanımlayan kuvveti (görece) devreye sokar. Kanallar ya da gazeteler arasında, okur ve izleyici kazanmak için, ya da alışılmış söyleyişle, pazar payları için sürdürülen ekonomik rekabet, somutta, atlatma haber, özel haber, meslekte ünlenmek, vb. türünden kendine has özgül hedefleri olan ve bir yandan basın organının ekonomik ve simgesel kuvvet dengeleri içinde düşünülen konumuna bağlı baskılara boyun eğmekle beraber, ne tümüyle mali kazançlar uğruna ekonomik bir mücadele gibi görülür ne de böyle düşünülen, gazetecilerarası bir rekabet biçiminde gerçekleşir."

Medyayı doğrudan çevreleyen iktidar alanı da toplumsal mücadele ve rekabet alanıdır; bu alan güç dengesi üzerine kuruludur. Kaya'nın anlatımıyla bu alandaki aktörler, sahip oldukları sermayelerle mevcut güç dengesini korumak ya da değiştirmek için mücadele eder ve kendi ilkelerini dayatmaya çalışırlar. "Mücadeleler, meşruluk araçlarını elinde tutmak ve baskın çıkmayı yeniden

üreten mekanizmaları tekeline almak için" (Kaya 2010: 416) verilir. Neticede ortaya çıkan yeni şartlar, "organizmanın" yaşamsal zorunluluğunun bir sonucu olarak uyum sağlamasını gerektirecektir. İşte bu noktada, habitus olgusunun ne kadar hayati olduğunu görürüz. Nitekim habitus, "organizmayı" mevcut şartlara uyum sağlayacak şekilde dönüştürecek yeni eğilimlerin çerçevesini sunacaktır. İşte bu çerçevede, 2014'e giden süreçte Gülen Cemaati'nin yaşamsal sürekliliğini sağlayacak yeni stratejiler üretmesini zaruri kılmıştır.

Bu bağlamda, genel hatlarıyla bakıldığında *Cemaat-siyasal iktidar ortaklığı*nın bozulmasından ve Cemaat'e karşı yürütülegelen operasyonlardan yola çıkarak Zaman gazetesi yazarlarının sermayelerinde gerçekleşen değişimlerin, onların habituslarının sürekliliğini sağlamak adına siyasal iktidarla olan ilişkilerinin stratejilerinde ve bu stratejilerin söylemsel yansımada da bir değişimi yaşamsal açıdan zorunlu kıldığını söylemek mümkündür. Yeni şartlara adapte olması gereken gazetecilerin üretimleri ise yerleşik habituslar (cemaate bağlılık) çerçevesinde yeni stratejiler şeklinde ortaya çıkacaktır. Bu noktada analizi bir adım ileri götürmek için *simgesel sermaye* ve *şiddet* kavramlarından yararlanılmıştır.

Simgesel Sermaye ve Simgesel Şiddet (Symbolic Capital, Symbolic Violence)

Bourdieu'nün (2014: 199) anlatımıyla simgesel sermaye;

"(A)ncak, sağladığı fayda ve iktidar biçimleriyle, beden, dil, giysi, mobilya gibi ayrı ve ayrıştırıcı özellikler arasındaki ve kendilerini bu özelliği tanımaya, bunları güç ilişkileri içindeki konumların dönüşmüş ve tanınmaz hale gelmiş biçimlerini, ifade üsluplarını oluşturmaya yatkın kılan algı ve beğeni şemalarıyla donanmış bireyler ya da gruplar arasındaki ilişkide var olur."

Dolayısıyla simgesel sermaye, aslında ortak algılarda var olan bir durumdur. Sermayeyi ifade edecek olan her ne ise, onun sahibi ve bunu "pazarladığı" kişilerce aynı ya da benzer yönde değer görmesi gerekir. Bourdieu (2014: 199) bu noktada simgesel sermayeye konu olan fenomenin değişkenliğine vurgu yapar: "...aynı fiziksel ya da ahlaki özellik, örneğin zayıf ya da şişman bir beden, beyaz ya da esmer bir ten, alkolün reddi ya da tüketimi, aynı toplumda, farklı zamanlarda ya da farklı toplumlarda birbirine zıt (konumsal) değerler alabilir". Bu değişkenliği Türkiye'de, özellikle siyasal iktidar yakınlığına konu olan göstergeler bağlamında çok net bir şekilde değerlendirmek mümkündür. Örneğin 12 Eylül'ün hemen ardından ANAP ile başlayan ve AKP iktidarı ile belirgin hale gelen Yeni Sağ ve özel olarak Yeni Muhafazakârlığın temsilcileri ile bilhassa imam hatip lisesi mezuniyeti, simgesel bir sermaye haline gelmiştir. 28 Şubat karşıtlığı ya da her durum ve şartta Erdoğan'ı/iktidarını savunmak da bu tarz simgesel sermayeye aracılık etmek kapsamında değerlendirilebilir. Bu bağlamda 2011 yılında, siyasal iktidarla karşılıklı çıkar ilişkisini oturtmuş bir cemaatin yayın kolu olan Zaman gazetesinin mensubu olmak da simgesel sermaye sahibi olmayı temin eden

ölçütlerdendi. Ancak Cemaat'ın, siyasal iktidarla arasında gittikçe belirginleşen gerilimin doruğa çıktığı 2014 yılıyla beraber, özel olarak dini muhafazakârlığın ve/ya imam hatip lisesi mezunu olmanın artık simgesel sermaye kapsamında *şartlı* yer alabildiğini görüyoruz. Bu bağlamda Zaman gazetesi köşe yazarları dinsel alanda muhafazakârlığa devam ederken, artık kendilerini AKP'nin ve özel olarak da Erdoğan'ın sözcüsü olarak değerlendirememektedirler. Simgesel sermaye kaybına uğrayan Zaman gazetesi ve yazarları bu noktada aynı gazetenin '*yandaş medya*' diye tabir ettiği medya şirketlerinin simgesel şiddetinin potansiyel mağduru haline gelmişlerdir. Burada durumu sadece potansiyel ile sınırlandırıyoruz çünkü Bourdieu'nün simgesel şiddet dediği olgu, tanımı gereği bireyleri sınırlama, belirleme ve çeşitli kategorilere ayırıp bir düzene koyma gibi içeriklere sahiptir (Özsöz 2014: 290) ve Bourdieu'ye (2000: 21-22) göre simgesel şiddet, "ona maruz kalanların ve onu uygulayanların *sessiz suç ortaklığıyla*" ve bu durumun "*bilincinde olmadıkları* ölçüde uygulanan bir şiddettir"⁸. Oysa Zaman gazetesi yazarlarının içinde buldukları durumun bilincinde oldukları ve sessiz bir ortak olmak bir yana, belli bir düzeyde direniş gösterdikleri de belirtilmelidir. Gazetenin iktidar ile ilişkilerinde yaşanan bu değişimi biz, simgesel sermaye kaybına rağmen, cemaat çıkarları çerçevesinde davranma eğilimlerinden oluşan mevcut habituslarının direnişi ile ortaya çıkan stratejilerde meydana gelen değişim olarak değerlendiriyoruz.

Doxasophus, Kanaat Teknisyenliği

Bourdieu (2006: 15), toplumda salınan 'hâkim' ya da 'herkesin kanaati'ni, minimize edilmiş devleti savunan ve kamunun çıkarlarını hızla içselleştiren aydınlara aitliği üzerinden betimler. Bu bağlamda medyanın yeniden üretim sürecindeki rolünü, kanaat teknisyen(ligi) (doxosophe/doxasophus) üzerinden değerlendirmek olasıdır. Çünkü yeniden üretim sürecinde medya, "topluma ve devlete egemen ayrıcalıklı grupların ekonomik, toplumsal ve siyasal gündemlerini halka aşılama ve bunları savunma" (Herman ve Chomsky 1998: 100) adına önemli bir ayardır. Bourdieu (1998: 15-16), kavramın orijinalini kitabında *Doxosophe* şeklinde kullanırken, bunu Platon'dan aldığını belirtir. Kavram, Grekçe *Doxa* (Tanrı aşkının ihtişamı, ilahi gerçeklik) ile *sophist* (kanaat liderleri) kelimelerinin Platon tarafından birleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Ona popülarite kazandıran Bourdieu, Platon'un birleştirdiği kelimelerden oluşan bu kavramın ortaya çıkardığı anlamı şöyle özetler: "*kendini bilgin sanan görüş teknisyeni*". Başka bir deyişle, siyasal sorunları "işadamlarıyla, politikacılarla ve politika gazetecileriyle aynı terimlerle ortaya koyan" bir tür *sözde uzmanlar* sınıfı (Bourdieu 2006: 17). Gazetecilerin özel "gözlükleri"nin olduğunu belirten Bourdieu (2013: 24), "bunlarla bazı şeyleri görürlerken bazılarını görmezler; ve gördükleri şeyleri de belli bir tarzda görürler. Bir ayıklama yapar ve ayıklanmış olan şeyi belli bir tarzda kurarlar" demektedir. Kanaat teknisyenliğinin temelinde de, bu gözlüklerin iktidarın çerçevelerini taşıması yer almaktadır.

8 Vurgu bize aittir.

Kanaat teknisyenleri, anlaşılması ve kavranması zor olan girift meseleleri, iktidarın söylemleri ve çıkarları doğrultusunda basitleştirerek sunan aktörlerdir. Başka bir ifadeyle, iktidarın ve düzenin varoluşu için zaruri olan temel argümanları kendi söylemlerinin katalizörü kılıp, tartışmaların istenilen yönde akmasını ve kamuoyundaki kanaatlerin iktidar lehine anlamlar üretmesini sağlarlar. Hangi tür eylem, davranış, söz ya da tutumun suç teşkil ettiği, suçun niteliği ve sabitliği, özgürlük ya da demokratik sistemi nelerin aşındırdığı ya da güçlendirdiği vb. pek çok konuya bir kriminoloji uzmanı derecesinde hâkim de olabilirler. Hatta onlar, yerine göre hukuk konusunda birer uzman, demokrasi ve özgürlüklere dair entelektüel donanıma sahip, düşmanın kirli oyunlarını sezebilecek derecede ileri görüşlü-tecrübeli *imışçesine* hareket edip, bütün bu meziyetlerini hemen her yazılarında tekrarlayagelen oyunculardır. Entelektüel bir birikime sahip olduğu izlenimi yaratmak adına, aktörleri ve durumları basit karşıtlıklara/kategorilere hapsederek, komplo teorilerinin de yardımıyla totalci ve özcü bir mantıkla, tartışma sahasının ve politik kimliklerin sınırlarını onların kullandığı kavram ve dil çerçevesinde çizmeye gayret ederler.

Kanaat teknisyenleri, kurulu düzenin sürekliliğini garanti altına almak adına, iktidar merkezli olmak üzere üretilen argümanları kamuoyunda kabul edilebilir hale gelinceye kadar yinelemek durumundadırlar⁹. Daima iktidarın çıkar ve söylemlerine göre kendilerine konum belirleyen kanaat teknisyenleri bu nedenle, bir tür “negatif entelektüel”dir. “Muhalefet etme, isyan etme, direnç gösterme ve karşı çıkma yetenekleri tümünden ortadan” kalktığı gibi; “manipülatif operasyonlarda başrol almaktan” da rahatsız olmazlar. Çünkü onlar, “düzenin sembolik kolluk kuvveti pozisyonundadırlar” (Alpan 2014: 19). Yaptıkları en büyük katkı ise, iktidara karşı üretilen muhalefeti değersizleştirmek, basitleştirmek, sıradanlaştırmak ya da anlamsızlığını ispatlamaya gayret etmektir. Öte yandan siyasal iktidar kendi tasarruflarını *mutlak doğru* olarak savunurken, aynısını hem medyadan hem de toplumdan beklemektedir. Oysa *nesnellğin* bizzat kendisinin geçerliliğinden şüphe eden Bourdieu (2014: 201), hakikatin “bunları meşru tahakküm ilişkilerine, otoriteye ya da itibara dönüştüren büyülenmiş algı ve kolektif bir kötü niyet etkisiyle bastırılabilceği” uyarısında bulunur.

Medyanın iktidarın ideolojik söylemlerinin yeniden üretimindeki bu rolü, iktidar ile ilişkilerini her daim sancılı kılmıştır. Öyle ki, egemen söylemin sesi olarak bilinen ve bir zamanlar Milliyet, Hürriyet, Sabah gibi gazetelerin taşıyıcılığını üstlendiği *merkez basının* mülkiyet sahipliğinin TMSF aracılığıyla dönüşmeye başladığı günden bu yana ‘merkez’i kimin temsil ettiği tartışmalıdır. Merkez medyayı, genellikle “iktidar bloğu içerisindeki görüş ayrılıklarının ve çıkar çatışmalarının oluşturduğu yarıklardan ilerleyerek kendilerini sağlamaştıracak konular ve ilişkiler” kuran ve bilhassa “sağ siyasetin pragmatist ilkeleri

9 Kanaat teknisyeninin sürekliliğini garanti altına almak istediği kurulu düzen, Bourdieu’de, ağırlıklı olarak neo-liberal ideoloji ve onun tasarımı yapılmadığı sistem çerçevesinde ele alınmıştır. Ancak biz bu çalışmada kavramı, neo-liberal ideolojinin çerçevesini çizdiği düzen ile sınırlandırmak yerine daha geniş anlamda değerlendirmektediriz.

etrafında haberler" üreten (Yıldırım 2014); bu doğrultuda muhalif düşünceleri toplumsal iletişim süreçlerinin dışında tutarak marjinal kılmaya gayret eden tavır ile karakterize etmek olanaklıdır. Merkez medyanın bu tavır, 'gerçek' ile gerçeğin yerine geçen 'resmi/ideolojik yargılar'ın yer değiştirmesini sağlama almak', biçiminde okunabilir.

Söylemsel Dönüşüm Öncesi Zaman Gazetesi Yazarlarının Durumu: Bir strateji Olarak Kanaat Teknisyenliği

Mülkiyet ilişkileri dolayısıyla merkez medya aktörlüğündeki dönüşüm, doğal olarak muhalif medya aktörlüğünde de bir değişim yaratmıştır. Örneğin AKP iktidarı öncesinde "müesses nizama kısmen muhalif" (Türk, 2012) pozisyonu üzerinden betimlenebilen Zaman ya da Yeni Şafak gibi gazeteler, AKP'nin iktidar deneyimindeki bir on yılın ardından adeta merkez medya rolünü üstlenerek, iktidarın hegemonik güç inşasına ya da toplum üzerinde denetim kurmasına aracılık etmişlerdir. Diğer bir deyişle, merkez medyanın kodlarıyla mesaj iletip, mistifikasyon sürecini en üst seviyeye çıkarma gayreti içinde olmuşlardır. Açıkl'den (2012: 18) ilhamla belirtmek gerekirse bu durum, "devletin gözüyle gören topluluk/cemaat" ve "topluluğun gözüyle gören devlet"e işaret etmekte olup, yeni tür bir panoptik aygıttan bahsetmemizi olanaklı kılmaktadır. Bourdieu'nün (2006: 25) terimleriyle söyleyecek olursak, bir tür "aşılama çalışması" ile birlikte AKP iktidarının söylemleri adeta "kaçınılmazlık görünümü" ya da "doğallık" halesi kazanmıştır. Fakat Bourdieu, medya ve siyasal alan arasında bir mesafe olması gerektiğini de belirtir. Ona göre, bu mesafeyi ortadan kaldıran, doğrudan demokrasinin bir tür sapkın biçiminin yerleşebildiği düzen, medya alanının siyasal alana nüfuzu sayesinde gerçekleşir (Bourdieu 2000: 70). Bu noktada medyanın, Baudrillard'ın (2011) deyişiyle, bir tür doğrudan demokrasi simülasyonu yarattığı ileri sürülebilir. Böyle bir ortamda kanaat teknisyenleri olarak haber ve yorum üreten medya kuruluşlarının kritik meselelere yaklaşım tarzları, Gambetti'nin (2014) totaliter propagandaya dair işaret ettiği hususlarla da örtüşür. Böylesi bir propaganda bir taraftan iktidarı abartılı biçimde överken, ondan daha güçlü biçimde "düşmanlık, nefret ve güvensizlik" duygularını da üretmiş ve yerleştirmiş olur. Bu sayede *biz-öteki* ayrımı net biçimde ortaya konulurken; *öteki*, *bizdeki* iyi olan tüm özelliklerin tersinden kavranması ile anlaşılandırılır.

O halde okuyucuya düşen görev de açıktır, bir tür "rejim bekçiliği" yapmak. Çünkü *merkez medya* ve *diğerleri* arasındaki sınıflandırmayı tayin eden '*egemen söylem*'in yerini, '*iktidarın söylem*' almıştır. Örneğin 2000'li yılların ikinci yarısından itibaren medya kuruluşları giderek "AKP'nin çizdiği siyasi hatta eklenerek, hatta onunla bütünleşerek" haber üretmeye başlamışlar; böylesi bir bütünleşme ise "gerçeği manipüle eden dili" (Yıldırım 2014) daha yoğun biçimde benimsemelerine yol açmıştır. Bourdieu'nün "somutlaşmış/bedenleşmiş kültürel sermaye, ona sahip olanların, aynı kelimelere, aynı davranışlara ve aynı işlere, aynı anlamları yüklemelerini sağlayan kodlar bütünü"ne (Hazır 2014: 244) benzer ifadesindeki 'bedenler', medya kuruluşları olarak düşünüldüğünde; benzer

kültürel sermayelerin *yandaşlık* ya da *muhaliflik* ürettiği söylenebilir. O nedenle eskinin 'merkez – muhalif' medya ikiliğinin yerini, *kanaat teknisyenliği* rolünü üstlenen ve "kitlelerin aklını iğdiş etmeye matuf algı politikası"nı (Laçiner, 2014) üreten ya da "gücünü ve varlık sebebini sonsuz bir iştahla muktedir güzellemesine bağlayan" (Türk 2012) *yandaş/havuz* medyası ile *muhalif* medya ikiliği almıştır. Bu çerçevede olmak üzere Bourdieu'nün *kanaat teknisyeni* kavramının, en azından 'siyasal iktidar' ile 'cemaat' arasındaki ilişkilerin nispeten sürdürülebilir olduğu bir evrede, Zaman Gazetesi yazarlarının oynadıkları rolleri açıklamada oldukça elverişli olduğu görülecektir.

Zaman Gazetesi, AKP iktidarının hegemonik bir güç oluşturmak adına Cemaat ile ittifak halinde olduğu süreçte, belirgin biçimde, ortak düşman yaratan ve meseleleri kartezyen ikilikle değerlendiren tavrıyla dikkat çekmektedir. *Ortak düşman* yaratma, ötekilikleri *düşman* kategorisine yerleştiren *komplocu* kavrayış, komplonun arka planını oluşturan *dış güçler* retoriği ve hemen her tartışmalı meseleyi *mutlak iyi-kötü* ikiliğine hapsetme vb. eğilimler, sadece Zaman Gazetesi'ne has bir tutum da değildir. Gerek teolojik motiflerin hakim olduğu Türk sağ düşüncesinde ve gerekse Kemalist hegemonyanın yıkılarak *yeni Türkiye* rejiminin inşa edildiği AKP iktidarları döneminde bu stratejinin oldukça işlevsel olduğu belirtilmelidir. Bunun dışında yeni muhafazakârlığa has, muhalefeti "sapkın siyasal gelenekler olarak yaftalama" ve bunun için "özcü mitolojiler eşliğinde kadim bilinçdışının harekete geçirilmesi" (Açikel 2012: 18) tutumu da Zaman Gazetesi'nin 2011 tutuklamalarını yorumlama sürecinde belirleyicidir. CHP'nin dinsizliği ve darbeciliğinden, KCK'nın teröristliğine, Alevilerin darbe destekçiliğinden, gazeteci Şık ve Şener'in Ergenekon başta olmak üzere türlü suç örgütlerine üyeliklerine varıncaya kadar türlü iddialar, *özcü* damgalama siyasetinin bir izdüşümü olarak okunabilir. İdeolojik arka plandaki zayıflığın (Demir 2014; Yıldırım 2015), entelektüel kadro darlığının ve *yeni Türkiye* hedefleri doğrultusunda kitleleri mobilize etme niyetinin de bu araçsallıktaki payını unutmamak gerekir.

Gazetenin bir tür kanaat teknisyenliği rolüyle 2011 tutuklamalarında oluşturduğu temel kanaatler şu şekilde sıralanabilir: 1) Şık ve Şener, gazeteci kimliğine sahip olsalar da, darbe koşulları hazırlamaktan dolayı suç işlemişlerdir. 2) Hukuk/demokrasi dışı oluşumlar, bütünüyle AKP'nin *yeni Türkiye* rejiminden rahatsız olan *eski Türkiye* aktörleri tarafından icra edilmektedir. 3) Merkez basın bu konuda bütünüyle sabıkalıdır. Merkez basının darbe(cil)lerle ilişkisi *özcü* bir kavrayışla kurgulandığından, bu karakterinin değişmesi ve dönüşmesi de imkânsız olarak değerlendirilir. Kanaat teknisyenliğinin gereği olarak, bütünüyle iktidar ile paralellik arz eden ve iktidarın bakış açısını yeniden üreten bu kanaatler sürekli olarak yinelenmiştir. Muhalefet etmeyi değersizleştiren, sıradan ve basit kılan tavrıyla bir tür negatif entelektüel olan gazete yazarları, "mazlumlarla zalimleri" ya da "maktullerle katilleri, toplumsal algıda birbiri yerine geçirme" sorumluluğuyla hemhal olmuş gözükmektedir.

Ancak MİT Müsteşarı Hakan Fidan'ın savcılığa ifade vermeye çağrıldığı andan itibaren gittikçe artan ivmede bozulan ilişkilerin yansıması ise gazete yazarlarının siyasal iktidarın *kanaat teknisyenliğinden* gittikçe uzaklaşmalarında görülebilir. Bu noktadan itibaren gazete yazarları kendilerine yeni bir rol betimlemişler ve bu rolün en belirginleştiği süreç de 2014 yılında Zaman gazetesi yazarlarının tutuklanmasıyla ortaya çıkmıştır.

Zaman Gazetesi Yazarlarının Söylemsel Dönüşüm Sonrası Durumu: Bir strateji Olarak Basın Özgürlüğü Savaşçıları ve/ya Korkusuz Muhaliflik

14 Aralık 2014 tutuklamaları, medya alanında 2000'li yılların ortalarında başlayan *merkez ve muhalif* pozisyonlar arasındaki geçişlilik ve dönüşüm sürecini rijit biçimde yeniden ters yüz etmiş; kanaat teknisyenliği rolünü üstlenmiş medya grubu içinde ise derin bir çatlak oluşturmuştur. Böylece Zaman ve Bugün gazeteleri ile STV, Bugün TV, Samanyolu Haber gibi Gülen Cemaati'ne yakın yayın organları, iktidarın kanaat teknisyenliği rolünü kaybetmişler, AKP iktidarı öncesinde olduğu gibi muhalif medya kategorisine yerleşmişlerdir. Bu dönüşümün, aslında daha çok siyasal iktidarın, kanat teknisyenleri yelpazesinden bir grubu, çıkar çatışmasının artık önlemez hale gelmesiyle gözden çıkarması sonucu zorunlu olarak yaşandığı biçiminde okumak da mümkündür. Tönnies (2000: 212) bu noktada şöyle der:

"Bir üstünlük hissi olarak otorite bilinci bir sınıfı, aşağı sınıfın kendi yerinde kalmaya zorlayacak kadar güçlü bir konuma yerleştirdiği veya buna yol açtığı nispette, bunun sonuncusu da o ölçüde eşitliğe ulaşmak için çabalayacak ve dolayısıyla sınırlamaya ve ortadan kaldırmaya çalıştığı halim sınıfa, baskı ve kibri nedeniyle öfkelenmeye başlayacaktır."

İşte Cemaat'in öfkesi tam da bu noktada filizlenmektedir. Böylece, Gülen Cemaati'ne yakın medya kuruluşları, *yeni* muhalif pozisyonları üzerinden, iktidarın toplumsal alanda kendini üretme pratiklerinin öznesi değil bizatihi hedefi ya da nesnesi haline dönüşmüştür.

Strateji Değişiminin Demokrasi ve Basın Özgürlüğünde Söylemsel Dönüşüme Yansıması: 2011 ve 2014 Karşılaştırmalı Söylem Analizi

Çalışmanın bu kısmında gazetenin kanaat teknisyenliğinden muhalifliğe zorunlu geçişi ile basın özgürlüğü, medya ve demokrasi olguları etrafında gerçekleştirdikleri söylem değişimine karşılaştırmalı örneklerle yer verilecektir. Bu örneklerin bağlamının, siyasal iktidarın Cemaate yakın medya kuruluşlarıyla arasındaki çıkar ilişkisinin çatışmaya dönüşmesi ile Zaman Gazetesi'nin basın özgürlüğü vb. konulardaki söylemsel dönüşümü arasındaki bağlantıyı ortaya koyacak noktalardan yola çıktığı belirtilmelidir. Başka bir deyişle, Zaman Gazetesi'nin iktidarın kanaat teknisyeni olarak hareket ettiği evrede '*siyasal iktidarın terör odaklarına karşı verdiği mücadeleye*' yaptığı vurgunun; muhalif pozisyona gerilemesiyle birlikte '*siyasal iktidarın denetimine ve basın özgürlüğünün önemine*' yapılan vurguya nasıl dönüştüğünün altı çizilmeye çalışılacaktır.

Kanaat teknisyenliği rolünden muhaliflik rolüne savrulma sürecinde ilgili medya kuruluşları, Bourdieu'den (2006: 13) esinlenerek belirtmek gerekirse, siyasal erdemin yıpranmasına da katkı üretmiştir. Bu bağlamda çalışmaya "iftira" olgusunun söylemsel bağlamından yola çıkarak bir karşılaştırma yapmaya başlamak yerine olacaktır.

2011 yılı köşe yazılarında, OdaTV'nin "iftira atan" bir medya şirketi olduğu ithamı sıklıkla yer almaktadır. Bu bağlamda gazeteciliğin güven vermediği ve dördüncü kuvvet olarak işlev göremeyeceği vurgulanmaktadır. İftiranın *sorumlusu* olarak OdaTV ile diğer *merkez medya* kuruluşları; *iftiranın hedefinde* ise dönemin Cumhurbaşkanı Gül ve dönemin Başbakanı Erdoğan gösterilmektedir. İftira suçuyla itham edilen OdaTV, aynı zamanda "*karanlık odaklar*"¹⁰ metaforuyla da anılmaktadır.¹¹ Ancak 2014 yılına gelindiğinde iftiranın muhatabı artık Cemaat ve gazetenin bizatihi kendisidir. İftiracı ise doğrudan belli bir *siyasetçidir*. Dahası 2011 yılında *iftira mağduru* olarak anılandırılan siyasal iktidar, bu sefer açıkça *terörist sempatzanı* ilan edilmiştir. Özellikle 2015 yılına gelindiğinde ise iftiranın kaynağı "*yandaş*" olarak anılan siyasal iktidar yanlısı söylem sahibi medya gruplarına kaymıştır. Kısacası, Zaman gazetesinin kanaat teknisyenliği rolünden muhalifliğe savruluşu, Bourdieu'den (2000: 70) hareketle, düşünümleme için zorunlu olan mesafeyi koruyamadığı için, yangına körükle giden itfaiye(ci) rolü oynayan gazetecilerin hal-i pürmelali üzerinden değerlendirilebilir.

Söylem analizine tâbi tutulan bir diğer inceleme bağlamı ise, gazeteci tutuklamalarının nasıl değerlendirildiği ile ilgilidir. Gazetenin 2011 ve 2014 yılı köşe yazılarının, birbiriyle çatışan ya da zıtlık oluşturan kavram, ifade ve argümanları bir araya getirmiş olduğu dikkat çekmektedir. Bourdieu'ye (2005: 65) kulak verirse, bu tarz bir değişimin tesadüf değil aksine oyunun kurallarını değiştirme ya da aynı tutmaya yönelik, egemenle ya da egemene karşı bir mücadele zincirinin ve dolayısıyla da habitusu koruma adına ortaya çıkan bir strateji değişiminin sonucu olduğunu anlarız. Nitekim gazete, 2011 tutuklamalarında özgürlük, demokrasi, hukuk devleti, iktidara karşı darbe, terör ve suç örgütleri ile ilişki vb. retorikler bağlamında *iktidar merkezli* bir kanaat üretmişken; 2014 tutuklamalarında ise özgürlük, demokrasi, sivil (hükümet) darbe(si), hukuk devletinin ihlali, baskı, basına karşı terör, yolsuzluk vb. kavram setiyle, ama bu kez *iktidar karşıtı* bir tavırla kanaat üretmiştir. Cemaat ve iktidar arasındaki ilişkilerin bozulmasıyla başlayan

10 "*Karanlık odak*" tabiri (Dumanlı, 08.03.2011 ve 04.04.2011), OdaTV'nin adından yola çıkılarak yapılan bir tür cinas sanatını çağrıştırmaktadır.

11 Örnek alıntılar için bkz. "*Söz, kalem sizde diye; siz herkesi eleştirebilecek bir iş yapıyorsunuz diye kendinizi püripak zannetmeyiniz. Öyle göstermeye kalksanız da halk biliyor... Bir iftira ve yalan makinesi olarak çalışan Oda TV'yi ve kişilik suikastlığını meslek edinmiş bir kişiyi 'gazeteci' ilan ettiniz ve dokunulmaz kılmak istediniz... Mesleğin itibarını biraz daha zedelediniz... Güven vermeyen bir gazetecilikle 'dördüncü kuvvet' işlevini yerine getiremeyen bir medya Türkiye için kayıptır*" (Dağı, 11.03.2011). "*Türkiye, uzun bir zamandan beri yoğun bir psikolojik harekâta karşı karşıya. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Başbakan Tayyip Erdoğan başta olmak üzere bazı insanlar etki ajanlarının hedef tahtasında... psikolojik harp taktikleriyle hem insanları karalıyor hem de yalan ve iftiralar eşliğinde yasal süreçler başlatmayı hedefliyor*" (Dumanlı, 07.03.2011).

söylemsel farklılaşma, aslında 17/25 Aralık 2013'teki yolsuzluk soruşturmalarının değerlendirilmesi sırasında belirgin hale gelmişti. İktidar ve (Zaman gazetesi yazarlarının tabiriyle) *havuz medyası*, bu soruşturmaları, iktidara yönelik bir 'darbe girişimi' olarak görürken; diğer muhalif gazeteler ile birlikte Zaman Gazetesi 17/25 Aralık sürecini 'yolsuzluk operasyonu' olarak adlandırmıştır. 14 Aralık 2014'te – yolsuzluk operasyonunun yıl dönümünden hemen önce– Zaman Gazetesi'ne yapılan operasyon ve ardından gelen tutuklamalarla birlikte ise gazetenin, özgürlüğü, darbeyi, hukuk dışılığı, demokrasiyi, iftirayı anlamlandırışında keskin bir kırılış yaşanmıştır.

Gazeteci tutuklamaları ile doğrudan bağlantılı olarak söylem analizinde değerlendirmeye aldığımız bir diğer husus, her iki dönemde *basın özgürlüğü*nün ele alınma biçimidir. 2011 tutuklamalarının meşruluğu ve haklılığına dair kamuoyu oluşturmak üzere, tutuklamaların '*basın özgürlüğüyle ilgili olmadığı*', çünkü Şener ve Şık'ın '*meslekleriyle ilgili olmayan*' iş ve eylemleri nedeniyle suçlandıkları ve gözaltına alındıkları, gazetenin temel argümanıdır. Henüz iktidar ve cemaat arasında bir kriz patlak vermediğinden, iktidarın ürettiği *gazetecilik dışı faaliyetler* argümanı medya-darbe rabitasını yoğun bir biçimde işlemeyi, "demokrasi, hak ve özgürlük" kavramlarını ise geri planda tutmayı gerektirmiştir. Bu argüman kapsamında, AKP'nin '*demokrasi-darbe, özgürlük-medya, medya-darbe*' vb. dolayısıyla üretmiş olduğu retorikler yoğun biçimde kullanılmıştır. Bilhassa tutuklamaları protesto etmek ve meslektaşlarıyla dayanışma oluşturmak adına İstiklal Caddesi'nde 'özgür medya' talebiyle yürüyen gazetecileri ve eylemlerini aşağılayıp değersizleştiren gazete; '*gazetecilere özgürlük*' ve '*demokrasi*' talebini '*darbe, çete ve suç örgütleri adına istenilen özgürlük*' üzerinden okumak adına güçlü bir retorik geliştirmiş; aksi yöndeki tüm talepleri de '*iktidara darbe*' yorumu üzerinden damgalamıştır. Söz konusu dayanışma yürüyüşünü "sol – ahlak" ilişkiselliği üzerinden değerlendiren Mahçupyan'ın (13.03.2011) aşağıdaki satırları, bu anlam dünyasına ilginç bir katkı sunmaktadır:

"AKP iktidarının sürekliliği karşısında laik muhalefetin aczi, sadece bu kesimin içe kapanmasına ve yabancılaşmasına yol açmadı... kendilerini 'siyaset yapan aktörler' olarak algılayan aydınlar boşlukta kaldı. Söz konusu siyasi çaresizliğin sonuçlarından biri 'solculuğun' bir dayanışma cemaati haline dönüşmesi ve içeriğini yitirmesidir. Ancak daha vahimi bu cemaatsal yaklaşımın ahlaki zemininin de kaymakta oluşu... Laik aydınların solculuk üzerinden cemaatleşmesi her zaman ahlaki zaafılar içermiş ve vahim siyasi deneylerin malzemesine dönüşmüştür... Taksim'de ağızlarını bağlayarak basın özgürlüğüne sahip çıkarların, bir de kendi çevrelerine halisane bir biçimde bakarak, gözlerinin de bağlı olup olmadığını sorgulamaları hayırlı bir gelişme olur."

Mahçupyan, tutuklamaları medya-özgürlük ilişkisi üzerinden ele almadığı gibi; dayanışma yürüyüşüne katılan gazetecileri sol ideoloji üzerinden damgalamakta, bu damganın arka planını "laik aydın"lıkla doldurmakta ve üstelik onları "siyasi fırsatçılık"la beslemek ve "ahlaki zaafılar" taşımak ile suçlamaktadır. "*Gözlerinin bağıllığı*" metaforuysa, 'sadece kendine' özgürlük talep eden *laik-*

aydın görünömlü *solcu* gazetecilerin, mesleklerini özgürce icra eden aktörler olmadıklarını vurgulamaktadır. “Medyaya özgürlük” yürüyüşü konusunda, gazetenin diğeri yazarlarının tavrı da benzer yödedir¹².

Alıntılanan örnek ifadelerden¹³ görüldüğü üzere ‘medyaya özgürlük’ yürüyüşüne katılan gazeteciler hem aşağılanmakta hem de ahlaken ve siyaseten kriminalize edilerek adeta türlü suçlar üretilmeye çalışılmaktadır. Öyle ki, yürüyüşe katılanların “*tek tip*” oldukları, özgürlük talebinin *fildişî köşklerde yaşayan* merkez basının kendilerine ait bir talebin dillendirilişi olduğu, gerçekleri görmekten imtina ettikleri, protestonun “*ortalığı velveleye vermek*” ve “*tepinmek*” olarak değerlendirildiği, bunun aslında *darbe ve çete davalarına* gösterilen bir *tepki* olduğu, *darbe ortamı oluşturulmaya çalışıldığı*, özgürlük isteğinin *ikiyüzlülük* olarak değerlendirildiği, yürüyüşe katılanların *28 Şubat’ın ortağı* olduğu vb. sıklıkla hatırlatılmaktadır.

2011 tutuklamalarının özgürlük ve hak ihlali kapsamında değerlendirilemeyeceğini, çünkü tutuklamaya temel oluşturan fiillerin “gazetecilik mesleği kapsamında olmadığını”, bunun *iktidara yönelik bir darbe* ya da *demokrasi dışı müdahale* olduğunu sıklıkla vurgulayan gazete yazarları, 14 Aralık tutuklamalarını

12 “Uzun yıllardır izlenen tek sesli bir medya oluşturma gayretinin sonucunu protesto eylemine katılanların tek tip görüntüsünden çıkarabiliyor bizim insanımız...” (Koru, 14.03.2011). “Bazı meslektaşlarımız ortalığı velveleye vererek bazı gerçeklerin görünmez kılınabileceğini sanıyor galiba” (Dumanlı, 14.03.2011). “...en azından bunların bir kısmı kendileri için yürüdü. Muhabirler için ne kadar büyük bir tepki organize ederlerse, savcıların kendilerine dokunmasını o kadar engelleyebileceklerini düşünüyor, savcılara ve siyasete gözdağı vermeye çalışıyorlar” (Dağı, 15.03.2011). “Ağzlarını bantlamış halde yürüyüş yapan bu gazeteci meslektaşlarımız aslında darbe şartlarını oluşturabilme özgürlüğü istiyorlar... Rahat rahat, özgürce yalan kampanyalar başlatabilme hürriyeti istiyorlar” (Kamış, 16.03.2011). “Daha önce hiçbir demokratik hak mücadelesinde sokaklarda görmeye alışık olmadığımız simalar, duayenler, elit gazeteciler fildişî köşklere çıkıp, iletişim özgürlüğünün müdafiliğine soyunuyorlar” (Demir, 17.03.2011). “Nokta Dergisi bugün Ahmet Şık’ı aklamak için kullanılan ‘Darbe Günlükleri’ haberi nedeniyle baskına uğrarken malum çevrelerde kimse basın özgürlüğü için sokaklara dökülmemiştir” (Kaluç, 28.03.2011).

13 “Arkadan vurma, pusu kurma, kalleşlik için, ‘çeteleşmek’ gerekir zaten... İtibarsızlaştırma ve gözden düşürme için hedef seçtikleri kişi, kurum ve örgütleri hep birlikte yıpratma kampanyasına tâbi tutuyor, kendilerini güvende hissetmesinler diye, hemen yakınlarındaki birilerine ‘ima yoluyla mahkûm ettirme’ girişimine de başvuruyorlardı. ‘Gazetecilik’ ha, güldürmeyin beni...” (Kıvanç, 11.03.2011). “...bazı gazeteciler gözaltına alınınca, medyanın önemli bir bölümü kıyameti kopardı. Basın özgürlüğü kavramını bayraklaştırarak gazetecilere baskı yapıldığını, Ergenekon soruşturmasında ölçünün kaçtığını, Türkiye’nin polis devleti olmaya doğru gittiğini vs. söyleyenler oldu” (Dumanlı, 07.03.2011). “Bağırın da, çağırın da, tepinsen de manzara ayan beyan ortada: Kendine gazeteci sıfatını layık gören birileri bu mesleği bir zırh gibi kullanmakta ve psikolojik harp yürütmekte” (Dumanlı, 14.03.2011). “Basın özgürlüğü adına, herkesin sesini kısımaya yönelik gürlütü çıkaran bir koro oluştu” (Gülerce, 09.03.2011). “...iki gazeteci üzerinden, bütün Ergenekon davası berhava edilmek ve basın özgürlüğü deyip, AK Parti’ye vurulmak isteniyor” (Gülerce, 11.03.2011). “Bizim gazeteciler suç işlemez korosu” (Dağı, 11.03.2011). “...gazetecilik zırhına bürünerek anti demokratik güçlere destek verme dönemi çaktan sona ermiştir” (Dumanlı, 14.03.2011). “İftiralar, medyatik linçler, irtica kampanyaları ne zamandan beri basın özgürlüğü olarak kabul ediliyor” (Kamış, 26.03.2011). “Ergenekon’un medya ayağı aralanmaya başlayınca kıyamet koparılıyor” (Ünal, 28.03.2011).

ise tam aksine 'medya özgürlüğünün ihlali', 'medyaya darbe' ya da 'özgürlüğe karşı hükümet saldırısı' olarak anlamlandırmışlardır. Başka bir deyişle 2011 tutuklamalarının gazetenin anlatısında, AKP iktidarına has bir tutum olan 'olgunun ve gerçekliğin derhal geçiştirildiği' ve 'olay örgüsünün hükümetin üzerindeki etkiden/darbeden' (Laçiner 2014) hareketle anlamlandırıldığı görülmektedir. Fakat 17/25 Aralık sonrasında çoktan kanaat teknisyenliği rolünü bırakmış olan gazete; 2014 tutuklamalarını yoğun biçimde 'demokrasi, hukuk, hak ve özgürlükler' ekseninde değerlendirirken, tüm basın camiasını da bu eksende kendilerine destek vermeye çağırmıştır.

Şık ve Şener'in tutuklanma gerekçeleri gazetecilik dışı faaliyetlere havale edildiği gibi, *tutuklanma sürecine yönelik eleştiriler* de 'darbe ve darbecilere yönelik hukuki takibatın durdurulması', 'darbe iddiasıyla görülen davaların boşa çıkarılması' ya da 'dava sürecini itibarsızlaştırma' çabaları olarak değerlendirilmiş¹⁴; böylece tutuklamalar, özgürlük bağlamından kopartılarak darbe temelli yorumlara hapsedilmiştir. Bunun yanı sıra Şık ve Şener'e yönelik olumsuz betimlemelerde 'AKP iktidarını yıpratmaya/zayıflatmaya yönelik faaliyetlerde bulunmak' ya da 'seçimleri kaybetmesi için çalışmak' türü demokratik sistemlerde suç olmaması gereken eylemlerin de sıklıkla "suç" kapsamında tanımlandığı ve kriminalize edildiği belirtilmelidir. Tutuklananlar gazeteci olmadıklarına/gazetecilik yapmadıklarına göre, gazeteci kimliği altında 'yalan, iftira, dedikodu, karalama, propaganda, psikolojik savaş taktikleri, komplo, özel hayatı fişleme'¹⁵ vb. üretmektedirler. Çünkü Dumanlı'nın (14.03.2011) tabiriyle basın, belli güçlerin "güdümünde" faaliyette bulunmaktadır¹⁶ ve Bostancı'nın (09.03.2011) tabiriyle, medya aracılığıyla "mühendislik yapmak" haricinde, "elde bürokratik vesayet

14 "Ergenekon davasını sulandıran, bulandıran, müthiş bir dayanışma sergileyen medya organizasyonu..." (Gülerce, 09.03.2011). "Ergenekon davasını sulandırmaya, bulandırmaya, saptırılmaya çalışınlara, kimse kusura bakmasın, hoşgörü gösteremeyeceğiz" (Gülerce, 11.03.2011). "...başından itibaren Ergenekon davasının sulandırılması, içinin boşaltılması faaliyetleri düzenli olarak bu tekniklere uygun yapıldı" (Türköne, 11.03.2011). "Bu proje kitap, seçimler öncesinde hem Ergenekon davasını sulandırma, hem de seçimleri etkileme gayesiyle karanlık odadan çıkmaya..." (Ünal, 28.03.2011). "...birincil amaç Ergenekon davasının itibarsızlaştırılması". (Mahçupyan, 30.03.2011). "...birincil hedefi medyayı ve gençlik hareketlerini kullanarak Ergenekon davasının yıpranmasını, yani Susurluk haline gelmesini sağlamak" (Mahçupyan, 09.03.2011).

15 Soner Yalçın dahil Tutuklanan gazetecilerin, bu tür ifadelerle anlamlandırılmasında Dumanlı (07.03.2011 – 08.03.2011 – 28.03.2011 – 04.04.2011), Kamış (09.03.2011 – 02.04.2011), Korucu (11.03.2011), Dağı (11.03.2011) ve Türköne (11.03.2011) özel bir ihtimam göstermiştir.

16 "Bütün bu karanlık işlerin 'gazetecilik' kisvesi altında yapılıyor olması ise iğrenme hissini daha da yoğunlaştırıyor" (Kıvanç, 11.03.2011). "İnsanlar hakkında bilgi ve belge üretilmiş, kitleler hakkında karalama kampanyası düzenlenmiş; hatta kişilere tuzaklar kurulmuş, şantajlar yapılmış... Niçin? Siyaseti ve toplumu dizayn edebilmek için!" (Dumanlı, 14.03.2011). "Bu gazeteciler, gazetecilik faaliyetleriyle ilgili herhangi bir suçtan dolayı tutuklanmadılar. Kendilerine atfedilen suç çok vahim bir suç: 'Ergenekon terör örgütüne üye olmak'" (Demir, 17.03.2011). "Kalleşliği 'gazetecilik' diye sunan odağın merkezindeki kişi ..." (Kıvanç, 11.03.2011). "...Şık'ın gösterdiği bu refleks... gazeteciliğin gereğinden uzaklaşmış olabileceğini akla getiriyor" (Mahçupyan, 10.03.2011). "Ortaya dökülenleri ve dökülecekleri 'gazetecilik' adına aklamaya çalışmayı bırakın artık. Bu, gazetecilik değil..." (Dağı, 11.03.2011).

kurulacak etkin araçlar” kalmamıştır. Dikkat edileceği üzere, kanaat teknisyenliği rolüyle “sınırsız güç istenci, sınırsız özgüven, her konuda sınırsız bir söz söyleme tutkusu” (Türk, 2012) sıklıkla köşe yazılarına eşlik etmektedir. Dahası bu tutku, ‘darbe-terör örgütü-suç-çete’ vb. kavram seti eşliğinde güvenlikçi söylem ve retoriklere evrildiğinde, ‘demokratik haklar, hukuk devleti ve özgürlük’ tartışmaları da müphem ya da boş bir gösterene dönüşmektedir. Muhafız alanları ve aktörleri kriminalize ederek, onları bir tür “olağan suçlu” olarak damgalamayı da içeren bu türlü söylemsel yapıları Açıknel (2012: 19) “baskılayıcı bir siyasal akıl eşliğinde yandaşlarına her koşulda kazandıran, muarızlarına her koşulda kaybettiren bir tür tesadüf mühendisliği” olarak değerlendirir. Üstelik bu tür faaliyetleri Ergenekon başta olmak üzere ‘suç ve terör örgütleri ile birlikte hareket etmek’ biçiminde yorumlamak, bu gazetecileri terör/suç örgütleri dolayısıyla damgalamayı ve darbecilik ithamını da getirmektedir¹⁷. Yazarlardan özellikle Selim, Dumanlı, Türköne, Ünal ve Gülerce “psikolojik harekât”, “psikolojik harp (taktikleri)”, “psikolojik destek” türü ifadelerle medya-darbe rabitası kurmaya özel önem atfetmişlerdir. Buna göre amaç, ‘AKP iktidarını yıpratmak, devirmek’ ya da ‘ele geçirmek’tir.¹⁸ Hazar’ın (12.03.2011), OdaTV davası ve Soner Yalçın’ın tutuklanması sonrasında dile getirdiği “bu *cerahat yüklü balona* biri iğneyi batırdı ve ortalığa saçılan *ilişkiler yumağı*, bir mesleğin ideoloji uğruna nasıl iğdiş edildiğini gösterdi” satırları ile “*asker ile aşk yaşayıp* onları darbeye yönlendiren, tabiri caizse ‘gaz’ veren yayın organlarından, *varlığını Türk cuntacılarına armağan eden basın leşkerleri...*” ifadeleri, merkez medya ve tutuklanan gazetecilere bakışı anlamlandıran en tipik örnektir.

İktidarın siyasi hattına eklenen ve çıkarları gereği onunla bütünleşen medya kuruluşlarının, “söylemsel mücadeleyi devam ettirmek için” gündemi meşgul eden tartışmalarda sıklıkla “geçmişe dönme” (Yıldırım 2014) tavrının da önemli bir diğer strateji olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Gezi Direnişi, dış güçlerin desteğiyle uygulamaya konulan bir darbe teşebbüsü olarak okunur, böylece *eski Türkiye* aktörlerinin “*o bildik*” teşebbüslerinin yeniden devrede olduğu korkusu uyandırılarak, iktidara destek olmak gerektiği sıklıkla hatırlatılır. Terör/suç örgütleri veya ‘darbe’ bağlamında geçmişe uzanarak üretilen damgalar, bir aktörü basitçe günah keçisi kılmaktan daha etkilidir. Zira bu türlü damgalar, atfedilen ‘kötülüğün’ özcü bir mantıkla mutlaklaştırılmasını da beraberinde

17 “*Tabii ki hepimiz ‘kaygılı’ olmalıyız... öncelikli kaygımız darbeler konusunda olmalı değil mi?’* (Bulaç, 12.03.2011). “*O cuntaların... en büyük desteği medyadan aldıklarında şüphe yok... Darbeye stratejik destek veren bir medya olmasaydı bu ülkede asla darbe yapılamazdı... Hepsinin psikolojik hazırlığı medya aracılığıyla yapmıştı ve o destek kaybolduğu bu ülkede darbe yapmak zorlaştı*” (Dumanlı, 07.03.2011). “*...Türkiye, uzun bir zamandan beri yoğun bir psikolojik harekâtla karşı karşıya... Bu amansız kara propagandanın tesadüf olmadığı, derin bir ittifakın emriyle yapıldığı pek çok hadisede açığa çıktı*” (Dumanlı, 07.03.2011). “*...neden Ergenekon’un masum insanlara karşı yaptığı operasyonlara müdahale ediliyor? tarzı bir serzeniş bu... İftiralar, medyatik linçler, irtica kampanyaları ne zamandan beri basın özgürlüğü olarak kabul ediliyor?’* (Kamış, 26.03.2011).

18 Ünal, 09.03.2011; Türköne, 08.03.2011-11.03.2011; Dumanlı, 07.03.2011-14.03.2011-28.03.2011-4.4.2011; Gülerce, 6.4.2011 vb.

getirir. Suçlanan kişi bu koşullarda sıradan bir muhalif değildir; siyasal alanda var oluş koşulları bütünüyle yok edilmesi gereken, bunun için “radikal biçimde itibarsız”laştırılması ve “mutlak olarak gayri meşru” (İnsel, 2011) ilan edilmesi gereken tehlikeli bir düşmandır. Bu anlamda Zaman Gazetesi, iktidara yönelen her türlü eleştiriyi bir şekilde Ergenekon ile ilintilendirmek suretiyle, bir yandan en temel ve demokratik hak olan *eleştiri* ve *muhalefet etmeyi* suç kapsamına sokmakta; öte yandan *eski Türkiye* metaforu ile amorf hale getirilmiş düşman kategorisinin Ergenekon türü yapılanmalarla hemen her yeri kuşattığı için teyakkuzda olmak gerektiği vurgulanmaktadır. Gazetenin, hemen her krizin sorumluluğunu *eski Türkiye* aktörlerine mal etmesi, iktidarın düşünme biçimini tek yanlı olarak topluma ilettiğini ve kriz anlarında günah keçisi yaratma eylemini etkili biçimde yerine getirdiğini göstermektedir.

Oysa 2014 yılı tutuklamaları doğrudan ‘*basın özgürlüğüne karşıtlık/darbe*’ üzerinden değerlendirilmekte ve ülkenin ‘*sivil bir vesayet*’ yönetimi altına alındığı iddia edilmektedir:

"16 yaşında bir çocuk hapse atılıyor, 17 Aralık yolsuzluk soruşturması ile ilgili tweet atan bir gazeteci gözaltına alınıyor, gazete ve televizyon binaları basılıyor, pankart astı diye bazı siyasi partilerin binasına baskın düzenleniyor, bir futbol kulübünün taraftarları darbe suçlaması ile yargılanıyor, “makul şüpheli” maddesi hemen herkese uygulanıyor. Memleket yarı açık cezaevi haline gelmiş durumda" (Dumanlı, 05.01.2015).

"Hukukun işlemediği bir ülkede, insanlığın ortak çabalarının eseri olan evrensel hukuka nüfuz etmek bile çok zor... Gültekin Avcı ... geçen akşam, hukuk bir yana savcı ve hâkimlerin kanunlara bile uymadığını anlatmaya çalışıyordu. Egemen güç, medyayı susturmaya çalışırken kendi çıkardığı hukuka aykırı kanuna bile riayet etmiyor. Gelin bu cümleyi açıklayın?" (Türköne, 11.01.2015).

Yukarıdaki alıntılar sadece söylemsel değişikliğin değil, aynı zamanda Cemaatin yaşamsal sürekliliğini sağlayacak yeni stratejiler üretilişinin de bir özetini vermektedir. Başka bir ifadeyle Bourdieu'nün vurguladığı “gazeteci gözlükleri”, mevcut şartlarda ve dolayısıyla yenilenmiş stratejilerin söylemsel çerçevesinde medyaya yapılan hukuki müdahaleyi ‘*basın özgürlüğüne darbe*’ olarak adlandırmaya yönlendirmektedir.

Özne İnşasının Aracı Olarak Tutuklamalar, Söylemsel Dönüşümün Özeti Olarak Mazlum / Zalim İkiliği

Tutuklamaların ‘*özgürlük-demokrasi-darbe*’ ekseninde değerlendirilişi, aynı zamanda *biz-öteki* karşıtlığını üretmenin de aracına dönüşmüştür: Şık ve Şener’in tutuklanmaları, özgürlük-demokrasi ilişkisinin yara almasının bir sonucu olmadığına göre, olsa olsa merkez medyanın darbe/çete türü yapılanmalarla geçmişe dayalı eklemlemelerinin ve AKP iktidarlarının başardığı demokratikleşme ve normalleşme sürecinin *olağan* bir sonucudur. Kaldı ki bunlar

politik değil hukuki meselelerdir.¹⁹ Böylesi bir anlam örgüsü, AKP iktidarlarını özgürleştirici ve demokratikleştirici bir özne olarak anlamlandırırken; olağanlaşma/demokratikleşme/sivilleşme süreçleri ise özgürleştirici bir özne olarak AKP iktidarlarının kazanımları ve başarısı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Aşağıdaki satırlar, 'AKP iktidarını' özgürlük ve demokrasi dolayısıyla, 'medyaya özgürlük taleplerini' ise özgürlük karşıtlığı üzerinden değerlendirişe somut bir örnektir.

"Bugün Türkiye'de yaşanan olayın 'basın özgürlüğü' başlığı altında değerlendirilebilmesi için, ülkenin demokrasiye değil despotizme doğru gitmesi gerekir. Zaten basın özgürlüğünden bahsedenler hemen bunun yanına sivil istibdat iddiasını koymaktadırlar. Her türlü nesnel kriter, Türkiye'nin geçmişe nispetle çok daha özgür ve demokratik bir yolda ilerlediğine işaret etmektedir" (Bostancı, 09.03.2011).

Kısacası temel meselelere iktidarın gözüyle bakan, onunla aynı dili kullanan ve kendini iktidar adına kanaat üretmekle vazifelendiren gazete, özgürlük ve demokrasi taleplerini/söylemlerini iç grubu (*biz'i*/AKP iktidarını) karakterize edecek biçimde içe aktarıırken; 'baskı, anti-demokratik tavır, darbe, faili meçhuller, kara propaganda, psikolojik hareket, karalama, linç, suç örgütleri' vb. kavram setini ise *özcü* bir tavırla *ötek'i*ni betimleyen özellikler olarak dışa aktarmıştır. Bu noktada Tönnies Gemeinschaft özelliklerine sahip toplulukların, hâkim bir zümreye mensup olma bilincinin kendisinde gurur ve benzeri mağdur bir eda ile belirgin biçimde açığa vurulduğunu belirtir ve ekler (2000: 211):

"Bunlar, sırasında, hâkim zümreler bu hüviyetleriyle saygı görüp onurlandırıldıkları sürece, otoritenin icra edildiği "aşağı" sınıfların itaat ve tahammülünü veya tevazuunu davet eden hislerdir... [b]u zümreyi olumlayan entelektüel bir bilinçlilik husule gelebilir. Bu entelektüel dayanak kısmen grup kendisini, kimi üstünlük ve meziyetlerinden (...) dolayı bol bol överken kendini dışa vurur. Kısmen de diğer yüceltilen veya yöneten zümrelerin en azından muadili olarak düşünülen grubun, (...) özel bilgi ve maharetine ilişkin bilinçliliğinde kendisini ifade eder."

Bu çerçevede gazeteci tutuklamaları, 'demokratik olmayan' ve hatta 'özgürlük karşıtı' olan *ötekinin* kötü niyetli ya da şeytansı karakterini ortaya döken, üstelik *iç grubu* mağdurluk ve mazlumluğa hapseden *zalim öznenin* ifşa ve mahkûm edildiği tartışmalar olarak değerlendirilmekte; merkez basın, medya sektörünün *kötü* öznesi, Zaman gazetesinin içinde yer aldığı basın grubu ise *iyi* özne olarak anlamlandırılmaktadır:

"Bir mahalle düşünün; tam bir *kovboy hukukunun* hüküm sürdüğü, yani silahın güçlü, hızının haklı olduğu bir mahalle... *Hak yok hukuk yok*, kimin sesi daha cırtlaksa, kimin ses telleri diğerlerini bastırıyorsa o haklı durumda. *Seri katiller* her gün birilerine karşı operasyon yapıyor. *Elinde medya silahı* ile mahallenin yerlilerine ateş edip öldüren bu kabadayılara, günün birinde birkaç savcı 'dur' diyor"... *Mahallenin seri katili* 'korkuyorum' diye feryat figan geziyor... Ne

19 Bu konuda Dağı'nın, 15.03.2011 tarihli yazısına bakılabilir.

oluyoruz beyler! Seri katillerin korktuğu yerde siz niye korkuyorsunuz?" (Kamış, 09.03.2011).

Bir yanda *zalim* kategorisini oluşturan 'darbeciler, askerler, çeteler, türlü suç örgütleri, merkez medya, CHP, onlarla işbirliği halinde olan sermaye grupları', diğer yanda ise AKP öncülüğünde 'demokrat, muhafazakâr, liberal, özgürlükçü, halkçı, vesayet ilişkilerine karşı duran' ve tabii ki 'dindar' *mağdurlar* kategorisi. Böylesi bir özne inşası, ötekileştirici ve dışlayıcı pratiklerin sıklıkla devreye sokulmasına imkân yaratmıştır. Köşe yazarları bu yönüyle, toplumsal ve siyasal kimlikler arasındaki sınırları belirleyen, *biz* ve *öteki* arasındaki sınırların nasıl çizilmesi gerektiğini tayin eden, buna bağlı olarak da kimlerin nasıl dışlanacağını yönlendiren aktörler olarak değerlendirilebilir. Fakat burada söz konusu olan basitçe bir özne inşası değildir. Çünkü mağdur kategorisine yerleştirilen aktörlerin muktedirleşmesinin meşruluk temelleri belirlenirken, dışarıda bırakılan aktörlerin de özne olma halleri ellerinden alınmaktadır. Mağdur aktör olarak AKP ve AKP iktidarlarına karşı ise 17/25 Aralık süreci öncesinde neredeyse hiçbir eleştiri yöneltmemiştir. Eleştiri kaçınılmaz olduğunda ise Erdoğan ile parti arasında ayrıma gidilmiş ve ciddi bir eleştiriden sakınılmış; çünkü AKP iktidarı ve Erdoğan, tarihsel bir rol ve misyon üzerinden anlamlandırılmıştır (Türk 2012; Özkırımlı 2014). Bu yönüyle köşe yazıları, iktidarın dil, üslup ve zihniyetini yeniden üreten birer ideolojik araçtır.

Merkez medya aktörleri ile onların 'özgürlük-demokrasi-hukuk' yönlü talepleri, ötekileştirme sürecine bağlı olarak değersizleştirilir, basitleştirilir ya da aşağılama ilişkisi üreten ifadelerle maruz bırakılır: "*Adlarını yeni öğrendiğim gazeteci arkadaşlar...*" (Alkan, 09.03.2011), "*merkez sanılanlar içerisinde günlük meddahlık yapanlar girila...*" (Kıvanç, 13.03.2011); "*kendine gazeteci sıfatını layık gören birileri...*" (Dumanlı, 14.03.2011); "*...inim inim inletilen gazeteciler edebiyatının köpükleri giderek yayılıyor*" (Alkan, 26.03.2011); "*kendilerini fareli köyün kavalcılar gibi gören bazı kişiler*" (Dumanlı, 28.03.2011); "*dört bir yanımız inanç alerjisinden mütevellit kustumuk dolu*" (Hazar, 28.03.2011) ve "*varlık nedenlerini inanç ve inançlı insan düşmanlığı üzerine kurgulamış 'nefret kolonistleri'*" ya da "*çakalların sofrasına oturarak, ormanlar kralına tebaa olunmuyor...*" (Hazar, 02.04.2011); "*hiçbir medya grubunun yıllardır iş vermediği Ahmet Şık'ı sembolleştirmek istediler. Sembol de sembol olsa bari!*" (Dumanlı, 04.04.2011) gibi. Bir taraftan değersizleştirilen, öte yandan tehlikeli ilişkiler ağı kurduğu söylenen bu aktörlerin, bir korku yaratacağı açıktır. Zira kompo teorileriyle hemhal olan retorikler kimin dost kimin düşman olduğunu müphemleştirir. Örneğin Şık'ın Ergenekon'u deşifre eden kişi olmadığı, *İmamın Ordusu* kitabını kendisinin yazmadığı, demokrat ya da sosyalist gözüktüğü halde darbecilerle ve çetelerle işbirliği yaptığı, arkasında CHP ile farklı bağlantıları/emelleri olan OdaTV'nin yer aldığı vb. anlatılar, toplum katında ciddi bir *belirsizlik* ve *tekinsizlik hali* yaratmaya; böylece iktidara daha fazla güvenme ve teslim olma duygusu üretmeye matuftur.

Özgürlük ve demokrasi söylemleri üzerinden olumsuzlanan, üstelik *eski Türkiye* metaforuna hapsedilen, 'geçmiş'i üzerinden şeytansı varlığı ve kötü niyeti ortaya konulan öteki(ler), kendi içinde *kutsal bir ittifak* da oluşturmaktadır. Bu ittifakın en önemli aktörü "merkez medya"dır, onun da arkasında darbelerle özdeşleştirilen CHP, asker, bürokrasi, çeteler, yerli ve yabancı sermaye grupları yer almaktadır. Gazete kendisini ise, AKP iktidarı ile birlikte "yıllarca hakları gaspedilmiş" mazlum/mağdur özneyi oluşturan iç grubun bir parçası olarak anlamlandırır:

"Güçten ve çaptan düşen darbeci generalleri, medya aracılığıyla kâr peşinde koşan sermaye sahiplerini, çarpık ilişkilerle ikbal arayan politikacı esnafını, bunlardan beslenen gazeteci-yazarçizer takımını aynı örgütün çatısı altında bir araya getirdiğiniz zaman, karşınıza bugün endişe ve mide bulantıları ile takip ettiğimiz manzara çıkıyor. Peki kime karşı? Karşı karşıya gelen kaşarlanmış seçkinler ile hakkını arayan halkın kendisi" (Türküne, 10.03.2011).

Eski Türkiye olarak sembolize edilen düşmanın, komplocu kavrayışla 'yurtdışı bağlantısı' da ihmal edilmez:

"Göreceksiniz, bunların önemli bir kısmı soluğu yabancı basın mensuplarıyla sohbette, yabancı diplomatlarla muhabbette alacak ve şu an hiçbir somut bilgiye dayanmaksızın yaydıkları cemaat algısını ve hükümet düşmanlığını yurtdışına da taşımak için çırpınıp duracaklar" (Dumanlı, 28.03.2011).

Yurtdışı bağlantısı da mevcut olan, AKP karşıtlığı çerçevesinde adeta "bir tür kutsal ittifak" (Dağı, 15.03.2011) oluşturan ve merkez medya ile somutlaşan *düşmana* karşı teyakkuz hali, köşe yazılarına hâkim olan kodlardan önemli bir tanesidir. Özcü tavırla ele alınan ve şeytansı bir varlık olarak anlamlandırılan ötekinin "demokrasi/özgürlük talepleri" ise doğal olarak 'demokrasi dışılığı' ve 'hukusuzluk isteği ya da arzusuna' dönüştürülmektedir. Çünkü o, geçmişin zalim aktörü olarak lekelidir, günah keçisidir. Ergenekon ile ilişkilendirilmek suretiyle itibarsızlaştırılan Şık ve Şener de bu anlamda *eski Türkiye* metaforuyla sembolize edilen *düşmanı* karakterize eden aktörlerdir. Bu anlamda kanaat teknisyeni olarak Zaman Gazetesi'nin kendisini bir tür, "hayalet avcılığına vakfetmiş" (Türk, 2013) olduğu söylenebilir. O nedenle *eski Türkiye* olarak sembolize edilen düşmanın, *yeni Türkiye* rejiminde artık her istediğini yapamayacağı, hatta "nefes almalarının bile mümkün olmadığı" hatırlatılarak; *yeni Türkiye* rejiminin eskiye göre olumsal farklılıkları vurgulanmaktadır. Fakat her şeye rağmen *düşmana* karşı tetikte olmak gerektiği, çünkü düşmanın her zaman için geri dönebileceği, döndüğünde ise çok daha korkunç olacağı hatırlatılarak bir tür "zombileşme refleksi" (Türk, 2013; Türk, 2012) devreye sokulmaktadır. Zombileşme refleksinin en somut karşılığı ise, her daim kötülükleriyle anılan 28 Şubat müdahalesidir.

Ancak takvimler 2014 yılını gösterdiğinde, artık *hayali bir düşmanın* arkasından koşuran tek aktör olarak AKP iktidarı gösterilir:

"Türkiye'de siyaset yıllardır "hayalî düşmanlar" üzerinden yürütülmekte. "Hayalî" diyoruz çünkü "terörist" ya da "darbeci" gibi iddialarla gözaltına alınan, hapse atılanları içeride tutacak delil bulunamıyor" (Çetingöleç, 21.12.2014).

Üstelik 2011 yılı tutuklamalarından farklı olarak, 2014 yılındaki tutuklamaların basın özgürlüğüne bir *darbe* olduğunun da altı çizilir.²⁰

"Özgür medyanın güçlü seslerinden Zaman ve Samanyolu'na yapılan operasyon, Türkiye'deki demokratları ve dünyayı ayağa kaldırdı. Medyaya vurulan bu darbe, çalışanlar, okurlar ve izleyiciler için olduğu kadar ülkemizin itibarı açısından da vahim. Ancak darbenin muhatabı sadece bu kurumlar, Ekrem Dumanlı, Hidayet Karaca, dizi senaristleri ve oyuncular değil. Sivil toplumdan siyasete, farklı düşündüğü için sesi kısılan herkes" (Bilici, 23.12.2014).

2014 yılı yazılarında Erdoğan'ın kişiliğine yönelik değerlendirmelerde de açıkça bir farklılaşma göze çarpmakta²¹, Erdoğan'a açık bir şekilde *diktatör* yakıştırmaları yapılmakta ve bu konuda yabancı gazetelerden alıntılar yapılmaktadır.²² Yabancı gazetelerin haber ve yorum metinlerine referans önemlidir. Zira 2011'deki tutuklamaların basın, özgürlük ve demokrasiye darbe olduğunu vurgulayan ve bu maksatla yabancı gazetelerden aktarımlar yapan

20 "Ülkemizdeki barış ve ekonomik istikrarın güvencesi ve en önemli yumuşak güç unsurumuz olan demokrasi hızla buharlaşıyor, şükür ki, hâlâ cesur ve demokrat aydınlar riskleri göze alıp konuşuyor. 14 Aralık medya darbesine, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nden Basın Konseyi'ne, Gazetecilere Özgürlük Platformu'ndan İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne yerli, yabancı birçok örgüt çok güçlü tepki verdi..." (Bilici, 23.12.2014). "Hukuk devleti ile ilgili beklenti çıtamızı epey düşürdük. Evrensel hukuk gibi lüksler peşinde değiliz. Kâğıt üstündeki kanunlar tatbik edilsin, iş kitabına uydurulsun yeter. 12 Eylül darbe anayasasını bile mumla arar hale geldik. Hiç olmasa aklımızla alay edilmesin..." (Korucu, 26.12.2014). "Yaşananların 'güç böyle istedi'den başka izahı yok. Örneklerine darbe dönemlerinde rastlandığı türden muhtemel ki gerçekten 'güç' keyfi talepte bulundu. Herkes farkında ki bu kumpas Ankara'da pişti Çağlayan'a düştü" (Ünal, 26.12.2014).

21 "Başbakan Sayın Ahmet Davutoğlu hakkında düne kadar kime sorsanız şu cevapları alırdınız: Fevkalade birikimli, konusuna hâkim, kibar, çevresine saygılı, yetkin bir akademisyen... Şimdi karşımızda tamamen farklı bir insan var. Kendi ifadesiyle, sanki bir 'kimlik bölünmesi' yaşamış... Mesela ben en seçkin okullarda yetişmiş bir akademisyenim. Dipnotsuz tek bir kitabım yok. Kalkıp hayatında tek kitap bitirmemiş bir cahilin, belgesiz bilgisiz iftiralarını seslendirsem bu, bana yakışır mı?.. Kalkıp devlette tek gün çalışmamış, devlet geleneğinden habersiz, çalışma şeklini mafya patronlarını taklitte oluşturmuş birilerini kopya etsem ne derece bana uyar? Mesela ben haram-helal gözetin, yolsuzluk kamburu olmayan dürüst bir insanken boğazına kadar yolsuzluğa batmış hafif meşrep bir şaklabana öykünsem yakışık alır mı?" (Türköne, 26.12.2014). "Baas cumhuriyetinde din, merkezden dizayn ve kontrol edilir; muhalefete yer yoktur. İşte aynı Baas cumhuriyeti, şu anda Türkiye'de inşa ediliyor. Bu süreçte bütün cemaatler hedefte; imam-hatiplilerle AKP Müslümanları yetiştirilecek, sadece 'TÜRGEV' cemaati kalacak ve R.T. Erdoğan, hem siyasi, hem dinî lider olacak" (Ünal, 16.12.2014).

22 "Özgürlüğe 14 Aralık darbesi, ABD'nin büyük gazetelerindeki okkalı yazılarda yerden yere vuruldu. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın davranışları New York Times başmakalesinde 'paranoid zorbalk' olarak nitelendirildi. Times, 'paralel devlet' söylemiyle alay ettiği Erdoğan için, 'paralel evrende yaşayan otoriter lider' tabirini kullandı. Wall Street Journal ise başmakalesinde basını ve muhalifleri susturma hamlesini 'otoriterliğe doğru bir başka adım' şeklinde tasvir etti... 'Karşıtlığı seslendirmek, komplo kurma ve vatana ihanete eşdeğer değildir' cümlesinde her muhaliften hain ve darbeci çıkarmaya çalışan Erdoğan'a diplomatik gönderme vardı" (Aslan, 22.12.2014).

merkez medyaya ciddi bir tepki²³ söz konusu iken; 2014 tutuklamaları sonrasında Zaman Gazetesi yabancı gazetelere uzman görüşü olarak sıklıkla başvurma gereği hissetmiştir.

Bourdieu, *doxosophus* kavramını geliştirirken, kanaat teknisyeni olarak adlandırdığı aktörlerin siyasal iktidarın terminolojisi ile görüş belirttiğini, buna bağlı olarak da “entelektüel üretimler”in siyasal iktidarın diliyle aynı anlamı taşıması gerektiğini özel olarak vurgular. Bu bağlamda 2014 yazılarında belki de ilk dikkati çeken nokta, *AK Parti* yerine belirgin biçimde *AKP* ifadesinin tercih edilmiş olmasıdır. İkinci olarak, 14 Aralık tutuklamaları sonrasında *kompro teorilerinin* kaynağı açıkça *iktidar* olarak gösterilmiştir. Parti, komplonun kaynağı olarak betimlendiği için ‘*AK Parti*’ tanımlaması da nadiren kullanılmıştır. Yazarlardan özellikle Bilici, Korucu, Alkan ve Ünal 2011’de kesintisiz biçimde *AK Parti* ifadesini kullanırken, 2014 yılında *AKP* ifadesini tercih etmişlerdir. Ayrıca *Ergenekon*, *darbe*, *basın özgürlüğü*, *hukuk*, *terörist* gibi kavramlara, iktidar ile aynı anlamı yükleme tavrı da sona erdirilmiştir.

2011 yılı yazılarında komployu düzenleyen failerin yüzleri net olarak tarif edilmese (Yıldırım, 2015) de, komplonun kurbanı kesin biçimde bellidir: *AKP* ve *dindarlar*. Bu durum, komplonun gerçek failerini sorgulamayı devre dışı bırakmayı ve fakat kurban ile sorumluların kimler olduğunun özgürce tanımlanmasını beraberinde getirmiştir. ‘28 Şubat, askeri vesayet, yasaklar, baskılar, din karşıtlığının ürettiği haksızlıklar’ vb. eylemler, *eski Türkiye* aktörleri tarafından her an yeniden sahneye konulabileceğinden, kesintisiz biçimde onlarla mücadele etmek, düşmanın kötücül doğasını her defasında deşifre etmek ve toplumu uyarmak kaçınılmazdır. *Eski-yeni Türkiye* mukayesesi, iktidar merkezli işleyen tahakküm ilişkilerinin her defasında yeniden üretilebilmesi için sürekli olarak ve sık aralıklarla, kimliği değişen düşman ya da mihraklar üretilmesini zorlayan bir ilişki yaratmıştır. Bu dil ve söylem *AKP* iktidarını, mazlum ve mağdur rolüyle ele almakta, o rol ise demokratikleşme ve ekonomik büyüme ile sembolize edilen ve *eski Türkiye* aktörlerinin bir türlü *hazmedemediği* başarılar ile çerçevelenmektedir. Türk’ün (2012) tabiriyle “nizamın dramatik dönüşümünden doğan mutluluğa, tasfiye edilenlerin geri dönebilecekleri korkusunun gölgesi eşlik” etmektedir. Kanaat teknisyeni olarak Zaman Gazetesi’nin işlevi de, *eski Türkiye* aktörlerinin, kompro teorileri dolayısıyla kurgulanan türlü oyunlarına karşı kitleyi müteyakkız kılmak ve *AKP* iktidarını mazlum ve mağdur göstermektir.

23 “Göreceksiniz, bunların önemli bir kısmı soluğu yabancı basın mensuplarıyla sohbette... ve şu an hiçbir somut bilgiye dayanmaksızın yaydıkları cemaat algısını ve hükümet düşmanlığını yurtdışına da taşımak için çırpıp duracaklar. Kimisi Washington’a kapağı atıp düşünce kuruluşlarında *AK Parti* ve cemaatin düşünce özgürlüğünü yok ettiğini, *Ergenekon* ve *Balyoz* davalarının fasa fiso olduğunu anlatacak...” (Dumanlı, 28.3.2011). “Bunlar ne zaman ortalık toz duman olsa ... önyargılarını ve art niyetli yönlendirmelerini yabancı basın üzerinden ifade ediyor” (Dumanlı, 14.3.2011).

O nedenle, 2008 yılında Özkan ile başlayan sonrasında Balbay ve Yalçın ile devam eden, nihayetinde Şık ve Şener ile birlikte en rijit halini alan gazeteci tutuklamalarına rağmen, merkez medya aktörlerinin asla mağdur/mazlum olamayacağına dair, gazete köşe yazarlarında hâkim bir kanaat bulunmaktadır. Bu kanaati meşrulaştırmak adına ortaya konulan en önemli argüman ise, 27 Mayıs darbesinden bugüne, her türlü anti-demokratik müdahalenin arkasındaki en büyük kolaylaştırıcı ve meşrulaştırıcı gücün *merkez medya* olduğudur. Diğer bir deyişle merkez medya, darbenin her türlüşüne payandalık eden, psikolojik harekâtlarla darbe koşullarını hazırlayan ve kara propagandanın en etkili araçsal rolünü üstlenen rollerle anlamlandırıldığından, burada çalışan gazeteciler de 'tutuklansalar bile' mazlum olma hakları bulunmamaktadır.

Bu noktada 28 Şubat sürecine ayrıca değinmek gerekir. Çünkü diğer darbelerden farklı olarak 28 Şubat Zaman Gazetesi için, kolektif hafızaya seslenmenin, okuyucunun geçmişe dair ortak bir kanaati paylaşmasını sağlamanın, geçmişini hep birlikte yeniden hatırlamanın bir gösterenidir. Büyük bir mağduriyet ve hatta travma yaratan olay olarak 28 Şubat, gazetenin de içinden geldiği muhafazakâr kanat nazarında nefret ya da hınç duygusu üzerinden anılmaktadır. Üstelik tüm askeri müdahalelerin, malum *kutsal kötülük ittifakı* tarafından gerçekleştirildiği de sıklıkla hatırlatılmaktadır. O nedenle "*merkez basın*" ya da "*basının bir bölümü*" türü ifadeler, Zaman'da olumsuzlayıcı betimlemelerdir. Post-modern darbe ve "karanlık günler" (Dumanlı, 28.03.2011) olarak betimlenen 28 Şubat, sadece "silahlı kuvvetler"ce değil asıl "silahsız kuvvetlerce" (Dağı, 15.03.2011) yapılmış, çünkü darbenin "en önemli ayağını oluşturan medya" (Ünal, 28.03.2011), AKP iktidarına karşı "psikolojik savaş" yürütmüştür (Gülerce, 06.04.2011). Bu anlamda merkez medya "masum insanlarla ilgili süreklilik avı" gerçekleştirmiş (Kamış, 26.03.2011); pek çok gazeteci "linç edilmiş"tir (Korucu, 27.03.2011). Geçmişini sembolik olarak yeniden kurmak üzere 28 Şubat ve diğer müdahalelere sıklıkla referans verme, Ergenekon türü suç örgütlenmelerinin bugün için AKP iktidarına darbe yapma veya onu yıpratma niyetlerini anlamak adına kullanılmaktadır.²⁴

Ancak 2014 yılına gelindiğinde bu kez *darbe söyleminin* en çok da *darbeyi yapan* iktidar tarafından kullanıldığını ve bir tür '*en iyi savunma saldırısı*' taktiğiyle hareket edildiğini, yine bir Zaman gazetesi yazarı dile getirecektir:

"Otokrat rejimler öncesinde bu işe niyetlenenler, kendilerine karşı bir darbe teşebbüsünde bulunulduğunu öne sürerler; olmayan darbe teşebbüsü bastırılırken otoriter-otokrat rejimi kurmanın önündeki engeller bir bir kaldırılmış olur. Nasır otokrasisini İhvan'ın kendisine karşı darbe planladığı iddialarını öne sürerek sağlamış oldu. O gün bugün Mısır otoriter yönetimlerden kurtulabilmiş değil!" (Bulaç, 15.12.2014).

24 "28 Şubat döneminden kalma bazı kişiler Türkiye'yi yeniden o günlere taşımak için var gücüyle çalışıyor. O karanlık günlerde her türlü baskıyı içine sindiren, hatta o diktatörlüğün borazanlığını severek yapanlar bugün basın özgürlüğünden, düşünce hürriyetinden bahsediyor..." (Dumanlı, 28.03.2011).

2011 yılındaki söylemlerin genelinde '28 Şubat'ın izlerini kazıyarak rövanşını alan' iktidara yönelik bir tür takdir/şükran duyguları hâkim iken, 2014 yılında bu konu neredeyse hiç anılmaz. Konunun bahsinin geçtiği yerlerde ise, 'AKP iktidarının, egemenliğini sivil vesayete doğru genişletmek' maksadıyla 28 Şubat'ı kullandığı görüşü hâkimdir.²⁵ Tutuklamalar da dâhil olmak üzere basın özgürlüğünün kısıtlılığı bağlamında '28 Şubat sürecinden daha beter baskıların yaşandığı' iddiası da, köşe yazılarında sıklıkla dile getirilir:

"Bu rezaletler nedeniyle uluslararası demokrasi derecelendirme kuruluşu Freedom House, aylar önce Türkiye'yi, medyası özgür olmayan ülkeler kategorisine indirmişti. Cengiz Çandar, Aksiyon'a verdiği röportajda, "İki türlü medya var şimdi. Biri reisin önünde secdede, Allah önünde demiyorum, öbürü de rükûda." diyor ve kendisinin ikinci grupta çalıştığını ancak 28 Şubat'tan beter baskılara maruz kaldığını söylüyordu" (Bilici, 23.12.2014).

Görüldüğü üzere 2011 yılı köşe yazılarında AKP iktidarı, 'demokrasi ve özgürlük mücadelesi' veren, fakat sırf bu nedenle hep 'mağdur edilen' özne; tutuklanan gazeteciler ise AKP iktidarına karşı darbe girişimi yaptıkları iddiasıyla zalimleştirilmiş ve özgürlük talepleri değersizleştirilmiş aktörler iken; 2014 tutuklamaları ile birlikte bu kez darbeci olan ve zalim özne olarak inşa edilen bizatihi iktidarın kendisidir ve medya (*havuz medya hariç*), zalim öznenin otoriterleşme arzusu karşısında özgürlükleri yok edilen mağdur kimliğiyle anlandırılmaktadır.

Son kertede Aslan'ın (15.12.2014) "Amerikan basınının Ahmedinecat'tan sonra yeni eğlencesi Erdoğan oldu" ifadesi ile Gültaşlı'nın aşağıdaki sözleri 'ben neredeyim, diğerleri nerede?' sorusunun cevabını veren strateji değişimini çok net bir şekilde ortaya koyar:

"... Ekrem abi bir mümin olarak aldatmadı ama aldandı. Darbecilerden çok çekmiş Erdoğan'ın darbecilerden daha darbeci çıkacağını nereden bilebilirdi.

25 "Ne darbe dönemlerinde ne 28 Şubat'ta Milli Eğitim bu kadar altüst edilmemişti. Sadece eğitimde değil devletin her biriminde aynı kaos yaşanıyor. Liyakati olmayan insanlar sınavsız biçimde, partililik yoluyla işbaşına getiriliyor... Selâfilikle köktendincilik arasında gidip gelen, ancak bütün faşizmlerde olduğu gibi maddeci, salt bu dünyacı davranan, tamamen şekilcilik üzerine kurulu, dini görünümlü ama içi boş ve yoldan çıkmış bir siyaset anlayışı devlete egemen kılınmak isteniyor... İslamcılığın geldiği sivil darbeci zihniyete bakınız. Bu gibi planlar nifak çekirdeği taşımamanın alamet-i farikası değilse nedir?" (Kömeçoğlu, 15.12.2014). "28 Şubat'ta Asker'le gerçekleşmeyen hedefler, şimdi sağ ve RP tabanını kontrol eden, İslâmcı kökenli sivil bir iktidarla gerçekleştirilmeye çalışılıyor. 28 Şubatçıların hedeflerinden biri de, Türkiye'yi Çin-Rusya-İran çizgisinde bir ittifaka dâhil etmek ve Baas tipi bir idare kurmaktır. Aynı hedef, şimdi de takip ediliyor" (Ünal, 16.12.2014). "Kimse alınmasın ama 28 Şubat medyası günümüz havuzcularından çok daha seviyeli ve vicdanlıydı" (Hazar, 16.12.2014). "Bir soruşturmada illegal dinleme kayıtlarının veri olarak alınması skandaldan öte. Böylesi 28 Şubat döneminde bile yaşanmadı..." (Ünal, 19.12.2014). "İthama 28 Şubat'tan aşınayız. Örgüt, terör, silah... Hocaefendi ilk defa bu tip iddiaların muhatabı olmuyor...Bu kez dosyayı aynı iddialarla açmak siyasal İslamcı AKP iktidarına nasip oldu" (Ünal, 21.12.2014). "28 Şubatçıların bulamadığı örgüt, silah ve eylemi keşfetmek için AKP harekete geçti... 14 Aralık operasyonu Türkiye'yi guguk devleti yaptı. AKP'nin 'Yeni Türkiye'sinin' vasfı 'hukuk' değil 'guguk'... Sessizliğin nedeni malum. Korku..." (Ünal, 21.12.2014).

Şiir okuduğu için hapse düştüğünü, hapse düştüğü için siyaseten var olduğunu unutan Erdoğan, hapsin ve haklı olmanın gücünü yakında tekrar keşfedecek" (Gültaşlı, 15.12.2014).

2011 ve 2014 tutuklamalarındaki söylemsel farklılaşmayı mazlum-mağdur ikiliği üzerinden somutlaştıracak son bir örnek ise, "(polis) baskın(ı)" ifadesine yüklenen anlamsal dönüşümdür. 2011 tutuklamalarını "polis baskını" üzerinden eleştiren gazetelere karşı Zaman Gazetesi yazarlarında ciddi bir tepki ve eleştiri vardır. Zira polisin, ilgili gazete ve gazetecilere karşı, kavramın ruhuna uygun biçimde *baskın* denilebilecek eylemi bulunmamaktadır:

"Ne oluyor Allah aşkına! Aslında harbi konuşmak gerekirse, ortada bizim bildiğimiz manada bir 'polis baskını' yok. İki memur geliyor gazeteye ve ellerinde mahkeme kararı olduğunu, kitabın bir nüshası varsa almaları gerektiğini, yoksa öyle bir nüsha olmadığına dair imza talep ettiklerini söylüyorlar... bunu polis baskını ilan edip en mübalağalı ifadelerle bitmek bilmeyen canlı yayınlarla yeri göğü inletmek hoş bir manzara mı?" (Dumanlı, 28.3.2011).

Hatta "baskın" bazı yazılarda, sonuçları üzerinden olumlanmaktadır da:

"Türk medyasının bir bölümü ile derin çeteler arasındaki ilişkilerin kavranabilmesi için OdaTV baskınının net anlaşılması gerekiyor. Soner Yalçın ve avnesinin Ergenekon şefleriyle nasıl temas halinde olduğunu, kamuoyu oluşturmak için nasıl çırpındıklarını o belgeye baktığınızda anlıyorsunuz" (Dumanlı, 30.3.2011).

"Nedim Şener ve Ahmet Şık, OdaTV baskınında elde edilen deliller üzerine tutuklandı" (Dumanlı, 4.4.2011).

Oysa 2014 tutuklamalarının anlatımında *baskın* kavramı, düz anlamıyla ve olumsuzlanacak biçimde ele alınmaktadır. Zira kavram, sembolik sermaye kaybına uğramış cemaat karşısında, AKP iktidarının *otoriterleşmesini* ve *haksız-hukuksuz eylemlerini* karakterize etmek maksadıyla kullanılmaktadır:

"Türkiye'nin en büyük gazetesine deli saçması iddialarla baskın yapıp Genel Yayın Yönetmeni Ekrem Dumanlı'yı derdest edeceksiniz..." (Arslan, 15.12.2014).

"Sabah vakti gazeteye baskın yapılıyor. Kendilerine haber televizyonu diyenler 'Paralel yapıya operasyon' diye alt yazı geçiyorlar" (Dumanlı, 15.12.2014).

"Ülkenin en ciddi...yayın organına polis baskını yapılıyor. Baskını yapanlar resmi evrakı göstermek istemiyorlar avukatlara" (Hazar, 15.12.2014).

"Zaman Gazetesi ve Samanyolu Televizyonu'na yapılan baskındır. Evet; 'Türkiye nereye gidiyor?' diye sorguladığı için canlı yayında milyonlarca insanın gözlerinin içine baka baka gazetemize yapılan baskın, demokrasi tarihine kara gün olarak geçecek kuşkusuz" (Kamış, 24.12.2014).

Yargı sürecinin işleyişine dair anlatıların da, mazlum-mağdur ikiliğini üretme sürecinde önemli bir yeri vardır. Gazete köşe yazarları, 2011 tutuklamalarında belirgin

biçimde meselenin “yargı” sürecinde olduğunu ve yargılama sonuçlanıncaya kadar “beklemek gerektiği”ni, bu süreçte ‘kimseye suçlu denilemeyeceği’ni sıklıkla yinelemişlerdir. Yargı bağımsızdır ve onun üzerinde baskı oluşturacak yorum ve açıklamalardan, özellikle de muhalefetin, ‘yargılananların masum olduklarına’ dair kişisel düşüncelerini medyaya açıklamasından sakınması gerekir.²⁶ Kaldı ki bu durum hukuk devleti olmanın da gereğidir ve hukuku, polemiğe havale etmemek zaruridir. Buna bağlı olarak yargılanan kişinin iyi bir insan olmasının ya da başarılı bir gazeteci olmasının; onların suç işlemeyeceği gibi bir sonuç yaratamayacağı da sıklıkla vurgulanır.²⁷ Kaldı ki, iktidara karşı darbe koşullarını hazırlamak ve bunun için suç örgütlerinden talimat almak söz konusu ise, “iyi çocuklar” ya da “başarılı gazeteci” olmaları, zaten bir anlam ifade etmemektedir.

2014 yılı köşe yazılarında ise basına yapılan müdahaleler açıkça hukuk dışı olarak değerlendirilirken, 2011’de gösterilmeyen benzer tavrın sorgulaması da yapılmaktadır:

“Ah keşke dedim, vaktiyle başka gazetecilere reva görülen bu muameleye “N’ayır, n’olamaz” diye karşı çıkılabilsen, sivil darbeden söz edenlere kulak verilseddi. O dönemde köşe yazmadığım için bilemiyorum, ben bu tavrı gösterir miydim? Hani hükümet üyeleri “Cemaat bizi kandırdı” diyorlardı ya, aslında kandırılan bizdik. Usulün esastan önce geldiğini bilmiyorduk. Kurşunun adres sormadığını tarih defalarca göstermişti de biz ders almamıştık” (Akman, 16.12.2014).

2014 yılı köşe yazılarında aynı zamanda, yargı gücünün darbe dönemlerine has bir tutumla işleyişi de sorgulanmaktadır. Yazarlara göre iktidarın, yargıyı bütünüyle kontrol ve denetimine alması nedeniyle, genel olarak ülke özelde ise medya üzerine yönelttiği baskı, 27 Mayıs ve 12 Eylül dönemleriyle bile mukayese edilemeyecek cinstendir. Yargı gücü ile basını susturma eyleminin ise hem hukuk hem de demokrasi ve özgürlükleri geriletmişti özel olarak vurgulanmaktadır.²⁸

Sonuç Yerine

Bu çalışmada, Zaman Gazetesi’nde 2011 ve 2014 yıllarında yaşanan söylemsel ve stratejik dönüşüm arasındaki doğrusallık, Bourdeiuçü bağlamda analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede Bourdieucü terminolojinin başat kavramlarından *Doxasophus*’tan yola çıkılmıştır. Bu kavramın kökü olan *doxa*,

26 Selim (20.02.2011), Alkan, (09.03.2011), Mahçupyan (09.03.2011).

27 Dumanlı (07.03.2011), Kamlı (09.03.2011), Türköne (10.03.2011), Alkan (13.03.2011), Bilici (15.03.2011), Kıvanç (15.03.2011), Demir (17.03.2011), Ünal (09.03.2011).

28 “Ne 27 Mayıs ne de 12 Eylül darbelerinde medya böyle bir baskı görmedi. Yargıyı avucuna alan hükümet, ülkeye ve medyaya kâbus gibi çöktü... Sorulan sorular, isnat edilen suçlar birbirinden gülünç. Ne savcı bağımsız ne de hâkim. Tıpkı 27 Mayıs gibi ‘Onları gözaltına alırdan güç, tutuklanmalarına da karar verdi’” (Ayhan, 20.12.2014). “Türkiye’de hukuk devleti ilkesi uygulanmıyor...4 yıl önce yayından kalkmış bir diziden dolayı bir sürü insanın hürriyeti tehdit edildi. Birçok vatandaşın, kurumun hakları gasp edilmekte. Anayasa’nın iptal hükümleri geriye yürümediği için mazlumlar hukuksuzlukların altında eziliyor...” (Keleş, 20.12.2014).

belli bir ideolojiye hizmet etmek üzere tartışmasız bir şekilde kabul edilen, "bir taraftan sorgulanmayan, doğallaşmış, üzerine düşünülmemeyen, inanç haline gelmiş fikirlerin dünyası, öte taraftan toplumsal dünyanın bu sabitleşmiş fikirlerle tecrübe edilmesidir" (Mücen, 2010: 426). Aslında ideal durumda gazetecilik mesleğinden beklenen şey de, *doxa*ların yani sabitfikirlerin sorgulanması yoluyla "nesnel koşullarla bunu algılayan zihniyet yapıları arasındaki uyumun sürekliliğinin sağlanması"dır (Mücen, 2010: 428). Bu noktadan hareketle belirtilmelidir ki, siyasal iktidarın kanaatlerinin taşıyıcılığını üstlenen Zaman Gazetesi, 17/25 Aralık soruşturmaları ve özellikle 14 Aralık tutuklamaları sonrasında, o güne kadar tartışmasız kabul ettikleri pek çok *doxa*'yı sorgulamaya başlamıştır. Ancak gazetenin *doxaları* sorgulamasının arkasında, bir idealin peşinden gitmek yerine, habituslarının ön gördüğü eğilimleri korurken, yaşamsal dönüşümün şartlarına adapte olma ihtiyacı yatmaktadır. Sembolik sermayesinde meydana gelen değişimle beraber ortaya çıkan yeni şartlara direnen habitus, diğer bir deyişle Cemaat'in, kendi habitusunun yaşamsal sürekliliğini sağlamak üzere siyasal iktidarla olan ilişkilerinin stratejilerinde ve bu stratejilerin söylemsel yansımada ortaya koyduğu değişim, gazeteyi *doxasophus* kimliğinden de etmiş ve nihayetinde 2011'de görmediğimiz her türlü sorgulama ve tartışma ortamı, 2014 yılı yazılarında karşımıza çıkar hale gelmiştir.

Gazetenin 2011'deki 'kanaat teknisyenliği' rolünden 2014'teki 'muhalif' pozisyonuna geçişi, iktidar kanadında sembolik sermayesinden olan cemaat ile birlikte, 'döneklik'ten 'hainliğe', 'düşmanlık'tan 'devlete karşı yapılanmaya' kadar farklı şekillerde şeytansılaştırılmasını da beraberinde getirmiştir. Çünkü gazetenin içinden geldiği (Gülen) Cemaat(i), "daha dün kadar müttefiki olan ve onun AKP iktidarının en övünegeldiği başarılarının, özellikle de 'askerî vesayeti bitirmek' gibi AKP ve Erdoğan'ın tarihsellik tacının en parlak mücevherinin başta gelen ortağı, ön saftaki müfrezesi" (Laçiner, 2014) rolünden, bir anda *düşmüş melek* rolüne azledilmiş; Cemaat, vatan hainliği yapan, hatta teröristlikten de beter bir yapılanma olarak *paralel*likle itham edilmiştir. Bu durum, tam da Bourdieu'nün belirttiği gibi, gazeteciliğin alanının siyasal alanın etkisi altında kaldığının açık bir göstergesidir.

Son olarak belirtilmelidir ki, AKP iktidarı etrafında oluşan hegemonik ittifakın parçaları ile muhalifleri arasında ya da o ittifakı oluşturan aktörlerin kendi içinde yaşadığı çatışma, kampaşma ve krizler sıklık ve derinlik kazandıkça, "ortak bir gerçeklik algısında buluşma ihtimali" (Gambetti, 2014) de o nispette gerilemektedir. Çünkü hem kanıtlar hem de ithamlar karşılıklı olarak ve ters yönlü işlemektedir. 2011 ve 2014 tutuklamalarını değerlendiren Zaman Gazetesi köşe yazıları, tam da bu hususu örneklendirmesi adına önemlidir. Her iki tutuklama sürecinde, iktidar ve muhalifleri bazında iki farklı türden hakikat inşa edilmiş, suç olan ve olmayan, suçlu ile suçsuz, demokrasi karşıtı ya da demokrat, darbeci olan ve olmayan, hukuk sınırlarını aşma veya aşmama, özgürlüğün içeriği vb. bütünüyle anlam kaymasıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda belirtilmelidir ki, Bourdieucü terminolojiyi oluşturan ve araştırmanın teorik alt yapısını sağlamış olan 'sembolik sermaye, kanaat teknisyenliği ve habitus' kavramlarının, ortaya

çıkan siyasal iktidar-medya geçici ortaklıklarının ve karşıtlığının *demokratik* görünümünü açıklamada dikkatli biçimde kullanılmaları gerekmektedir.

Kaynakça

AÇIKEL Fethi (Nisan 2012), "Muhafazakar Sosyal Mühendisliğin Yükselişi: 'Yeni Türkiye'nin Eski Siyaseti'", *Birikim*, Sayı. 276, ss. 14-20.

ALPAN Aytek Soner (2014), "Çürürken Çürütüyorlar: 'Yeni Türkiye'nin Kanaat Teknisyenleri'", *Sol Dergi*, ss.18-19.

BAUDRILLARD Jean (2011), *Simülakrlar ve Simülasyon*, (Çev. O. Adanır), Ankara, Doğu Batı Yayınları.

BOURDIEU Pierre (1989), "Social Space And Symbolic Power", *Sociological Theory*, 7 (1), pp.14-25.

BOURDIEU Pierre (1991, Mayıs 15), *Doxa And Common Life*, (Röportaj Yapan: T. Eagleton,) Londra.

BOURDIEU Pierre (1998), *Contre-Feux*, Paris: Raisons D'agir.

BOURDIEU Pierre (2000), *Televizyon Üzerine (Sur la Television)*, İstanbul, YKY.

BOURDIEU Pierre (2006), *Karşı Ateşler*, İstanbul: YKY.

BOURDIEU Pierre (2013), *Pratik Nedenler (Raisons Pratiques)*, Çev. H. U. Tanrıöver, Adıyaman, Hil Yayınları.

BOURDIEU Pierre (2014), *Seçilmiş Metinler*, Çev. L. Ünsaldı, Ankara, Heretik Yayınları.

BOURDIEU Pierre (2014), "Simgesel Sermaye ve Toplumsal Sınıflar", *Cogito*, Sayı. 76, ss. 192-203.

DEMİR Ebru (2014), *17 Aralık Ve Anti-Kapitalizme Reaksiyoner Düşmanlık*, <http://www.birikimdergisi.com/guncel/17-aralik-ve-anti-kapitalizme-reaksiyoner-dusmanlik>, [15.01.2015].

GAMBETTİ Zeynep (2014), *Siyaset ve Yalan*, <http://Baslangicdergi.Org/Siyaset-Ve-Yalan-Zeynep-Gambetti/>, [4.2.2015].

HAZIR Irmak Karademir (2014, Bahar), Bourdieu Sonrası Yeni Eşitsizlik Gündemleri: Kültürel Sınıf Analizi, Beğeni ve Kimlik, *Cogito*, Sayı. 76, ss. 230-261.

HERMAN Edward ve CHOMSKY Noam (1998), *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir: Kitle İletişim Araçlarının Ekonomik Politikası*, Çev. B. Akyoldaş, T. Han, M. Çetin, İ. Kaplan, İstanbul, Minerva Yayınları.

İNSEL Ahmet (2011), "Bir İktidar Aracı Olarak Terör Kavramı", *Birikim*, Sayı. 270.

- KAYA Ali (2010), "Pierre Bourdieu'nün Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı", *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, Der. G. Çeğın, İstanbul, İletiŒim Yay, ss. 397-419.
- KÖSE Hüseyin (2004), *Bourdieu Medyaya Karşı, Medya: İşbirlikçi, Zorba Ve Çığırkırı*, İstanbul, Papirus.
- LAÇİNER Ömer (2014), "17 Aralık Depremi: 30 Mart Seçimleri ve AKP", *Birikim*, Sayı. 298.
- LIZARDO Omar (2012), *Habitus*, University Of Notre Dame: <http://www3.nd.edu/~olizardo/papers/habitus-entry.pdf>, [4.4.2015].
- MOUZELIS Nicos (2010), "Katılımcı-Toplumsal Bütün Sorunu: Parsons, Bourdieu, Giddens", *Ocak Ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, Der. G. Çeğın, İstanbul, İletiŒim Yayınları, ss.s187-266.
- MÜCEN Barış (2010), "Sabıtfikirlilerle Yüzleşen Bilimsel Tutum", *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, Der. G. Çeğın, İstanbul, İletiŒim Yayınları, ss. 421-435.
- ÖZKIRIMLI Umut (2014), *Yeni Türkiye'nin Üç 'Genç Aydın'ı Üzerinden Rakamlarla Yandaşlık*, <http://www.diken.com.tr/rakamlarla-yandaslik/>, [24.11.2014].
- ÖZSÖZ Cihad (2014), "Pierre Bourdieu: Simgesel Şiddet, Eğitim, İktidar", *Cogito*, Sayı. 76, ss. 290-311.
- TATLİCAN Ümit ve ÇEĞİN Güney (2010), "Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının İkiliği", *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, Der. G. Çeğın, İstanbul, İletiŒim Yayınları, ss. 303-366.
- TÖNNIES Ferdinand (2000), "Gemeinschaft ve Gesellschaft", *Şehir ve Cemiyet*, Haz. A. Aydoğan, İstanbul: İz Yayıncılık, ss. 185-218.
- TÜRK Bahadır (2013), "Kanaat Teknisyenliği Dünyasının Yeni Yıldızları: Akp Medyasının Zorlu İkiliŒi Olarak Rasim Ozan Ve Nagehan Alçı", *Birikim*, (<http://www.birikimdergisi.com/guncel/kanaat-teknisyenligi-dunyasinin-yeni-yildizlari-akp-medyasinin-zorlu-ikilisi-olarak-rasim>).
- TÜRK Bahadır (2012), "AKP ve Kanaat Teknisyenleri", *Birikim*, Sayı. 276.
- YILDIRIM Kansu (2014), *Sağın Dil Hapishanesi*, <http://www.birikimdergisi.com/guncel/sagin-dil-hapishanesi>, [15.1.2015].
- YILDIRIM Kansu (2015), *Milli Eskatoloji: Komplo, Kavga Ve Ölüm Gölgesinde Siyaset*, <http://www.birikimdergisi.com/guncel/milli-eskatoloji-komple-kavga-ve-olum-golgesinde-siyaset>, [13.2.2015].